

*Keresztény Civil Szervezetek 11. Országos Fóruma
Környezetvédelem és keresztény felelősség*

Keresztény Civil Szervezetek
11. Országos Fóruma

Környezetvédelem és keresztény felelősség

A 2015. május 28-án megrendezett konferencia
előadásainak szerkesztett változata

Kiadja: Magyar Kereszténydemokrata Szövetség, Budapest

Felelős kiadó: Harrach Péter

Minden jog fenntartva.

Készült a Brankovics Alapítvány támogatásával.

ISBN 978-615-80127-2-0

Nyomdai kivitelezés: Vareg Produkció (www.vareg.hu)

Tartalom

<i>Bevezető</i>	
Strommer Pál	7
<i>Köszöntő</i>	
Harrach Péter	9
<i>Előadások</i>	
Kőrösi Csaba: <i>Fenntartható-e a fejlődésünk?</i>	11
Gondi Ferenc: <i>Felelősséggel felszín alatti vizeinkért</i>	21
Aradszki András: <i>A Nemzeti Energiastratégia fő célkitűzései</i>	29
Antal Z. László: <i>A természet könyve</i>	39
ifj. Gyimóthy Géza: <i>Ökotudatos közösségek</i>	53
Zalka Katalin: <i>Virágos házak, közterek</i>	59
<i>Hozzászólások</i>	63
<i>Zárszó</i>	
Strommer Pál	67

Bevezető

Strommer Pál
a fórum levezető elnöke

Tisztelt Elnök úr, tisztelt Hölgyeim és Uraim! Szeretettel köszöntöm Önöket, akik előadóként fognak szerepelni mai konferenciánkon, és Önöket is, akik ismételtlen, sokan már 11. alkalommal eljöttek, hogy felelős keresztény emberként, szervezetük képviselőként meghallgassák előadóinkat, elmondják véleményüket és kapcsolatot keressenek keresztény civil szervezetekkel. Strommer Pál vagyok, egyike azoknak, akik segítik a Magyar Kereszténydemokrata Szövetséget ennek a konferenciasorozatnak a szervezésében. *„Az Úristen ugyanis megalkotta a földet és a föld minden állatát és az ég összes madarát, és odavezette őket az emberhez, hogy lássa, minek nevezi el őket. Mert minden élőlénynek az lett a neve, aminek az ember elnevezte. Meg is adta az ember a maga nevét minden állatnak és az ég összes madarának és a föld minden vadjának”* – olvassuk

a Teremtés könyvében. Ahhoz, hogy elnevezzünk bármit is, hogy rá jellemző nevet adhassunk valaminek, ahhoz bizony meg kell ismernünk mélyen, ahhoz a lényegét kell felismernünk. A gazda joga, hogy elnevezzék a jószágát, a jó gazda igaz nevet ad a jószág-nak. Az ember ugyan nem tud semmiből valamit teremteni, mégis az Isten feladatát és ezzel felelősséget ad az embernek a teremtett világban: rábízta a teremtett világ használatát, gondozását.

Nos, erről szól a mai tanácskozásunk, keresztény felelősségünk-ről a teremtett világgal, a környezetünkkel szemben.

Megkérem házigazdánkat, Harrach Pétert, a Magyar Kereszténydemokrata Szövetség elnökét, hogy köszöntse a tanácskozás résztvevőit.

Köszöntő

Harrach Péter

elnök, Magyar Kereszténydemokrata Szövetség

Tisztelt Elnök úr, Hölgyeim és Uraim. Én is tisztelettel és szeretettel köszöntöm Önöket.

Környezetvédelem – fenntartható fejlődés – a teremtett világ védelme. Számunkra legtöbbit az utóbbi mond. Nem csupán a környezetről van szó, amit védünk, és nem szennyezzük. Nem csupán olyan fejlődésről, ami nem teszi tönkre a levegőt, vizet és a földet.

A teremtett világ szépségét, rendjét és törvényszerűségeit felfedezzük, és ez örömmel tölt el. Ennek a valóságnak a része az ember is, szellemi és lelki világával. Alkotásai kiegészítik a készen kapott anyagi világot, aminek ő nem csak továbbépítője, de gazdája is. A gazda pedig óvja, védi a rábízott dolgokat. Aki ezt átlátja

és komolyan veszi, az szomorúan tapasztalja, hogy vannak, akik közömbösek a világunk épsége iránt.

Az anyagi környezetszennyezés mellett van szellemi, lelki is. Naponta tapasztaljuk a közösségek és normák lazítását, a manipuláció kártevéseit. Ezekkel szemben kell képviselnünk a világban felismert rendet, a nem változó törvényeket.

Tudjuk, hogy a teremtés nem fejeződött be, a Teremtő rajtunk keresztül is folytatja azt. Mi nem csak konzerváljuk, de aktív védelmet és gazdagodást nyújtunk a teremtett világnak.

Strommer Pál, a fórum levezető elnöke

Elnök úr, nagyon szépen köszönöm. Kezdjük akkor el a munkánkat!

Első előadónk korábban rendkívüli és meghatalmazott nagykövetségként az ENSZ-ben, mint társelnök vezetett egy munkacsoportot. Ennek a munkacsoportnak az volt a feladata, hogy fogalmazza meg a nemzetközi szervezet célkitűzéseit a fenntartható fejlődés érdekében.

Kőrösi Csaba úr, a Köztársasági Elnöki Hivatal Környezeti Fenntarthatósági Igazgatóságát vezeti.

*Fenntartható-e a fejlődésünk?
– választáson az emberiség és Magyarország*

Kőrösi Csaba
a Köztársasági Elnöki Hivatal
Környezeti Fenntarthatósági Igazgatóságának vezetője

Tisztelt Elnök úr, tisztelt Harrach Elnök úr!

A Köztársasági Elnöki Hivatal nevében nagyon köszönöm a lehetőséget és a meghívást. Engedjék meg, hogy tolmácsoljam Önöknek Áder János köztársasági elnök úr szívből jövő üdvözlését és tiszteletét.

Ha megengedik, egy nagyon provokatív kérdéssel kezdeném: szavazással, ha lehet: kik azok Önök közül, akik úgy gondolják, hogy a világ jelenleg fenntartható fejlődési pályán halad? – Nem látok egy kezét sem.

Ki az, aki úgy gondolja, hogy nem fenntartható fejlődési pályán haladunk? – Elég jelentős többség.

Magyarország fenntartható fejlődési pályán halad-e? – Néhány kezdet látok.

Ki az, aki úgy gondolja, hogy Magyarország nem fenntartható fejlődési pályán halad? – Többség.

Köszönöm szépen, néhány perc múlva visszatérnék erre a pontra.

Ha megengedik, akkor néhány olyan alap kérdést szeretnék felvillantani, ami a fenntarthatóság avagy fenn nem tarthatóság kérdését segít elhelyezni a hétköznapijainkban.

Jelenleg egy év alatt globálisan 1,7 Föld erőforrásait használjuk el. Probléma viszont, hogy csak egy Földünk van. A Föld lakossága naponta 220 ezer fővel gyarapszik. Komoly gondok vannak azzal, ahogyan az életvitelünket és a saját lakókörnyezetünket alakítjuk: oly mértékben terheljük túl jelenleg a Föld erőforrásait, hogy azok már nem képesek regenerálódni. 1978 óta folyamatosan csökken az, amit úgy hívunk, hogy természeti tőke, vagyis a természet szolgáltatásainak összessége, amelyek bennünket, embereket is eltartanak.

Emellett egy hihetetlen gyors urbanizációs folyamat közepén vagyunk.

Ma a világ lakosságának kb. 52%-a él nagyvárosokban, 2050-re ez 70-75% között lesz, ami azt jelenti, hogy hetente egymillió ember költözik be a nagyvárosokba. Ennek az egymilliónak csak a töredéke számíthat infrastruktúrára, energiára, szolgáltatásokra, közbiztonságra, ivóvízre és biztonságos élelmiszerre.

Másfél milliárd ember a Földön még arra vár, hogy hozzáférjen az elektromos áramhoz. Jó néhány – főleg fejlődő – ország úgy gondolja, hogy iparosítás előtt áll. Miközben ilyen tervek vannak az asztalon, tudjuk, hogy az üvegházhatású gázok kibocsátását már lefelé kellene szorítani.

2030-ra 50%-kal több élelmiszerre lesz szükségünk a Földön, mint amit most elfogyasztunk, és ehhez legalább 35%-kal több

vízre lesz szükségünk, hogy előállítsuk. Nagyon egyszerű lenne a képlet, ha több élelmiszer megtermelése érdekében több földet tudnánk megművelni. De a rossz hír az, hogy kétharmad magyarországnyi termő területet veszítünk el a Földön évente a rossz gazdálkodás és a klímaváltozás miatt. Azért, hogy ezt pótoljuk, zajlik az erdők felégetése, alapvetően az esőerdők tájékán. Európában sajnos ezt már 150 évvel ezelőtt megtettük. Azzal, hogy az esőerdőket pusztítjuk, a klímaproblémáinkat is növeljük: az esőerdők a fő elnyelői az általunk kibocsátott széndioxidnak. Tehát az elnyelői oldalról, a kibocsátó oldalról is túlterheljük azt, ami ránk lett bízva.

Egy vízválság küszöbén állunk. Az 1900-as évek eleje óta a Föld lakossága a négyszeresére növekedett, a vízkivételünk pedig a hat-szorosára. A XX. század elején még a Földön egy főre 12 ezer m³ édesvíz jutott, ma az átlag 5 ezer m³, de néhány ország átlépte a kritikusnak tekintett 1500 m³-t. Az 1500 m³ alatt már az alapvető szükségletek kielégítése válik problémássá. Sok konfliktusnak a középpontjában egyre inkább ott áll a víz, és a kiváltó okok mind többször ott látjuk a klímaváltozást is.

Gyorsuló ütemben haladunk egy klímakatasztrófa felé. Remélem, hogy odáig nem fogunk elérni.

Az egyenlőtlenségek a Földön – mind a társadalmak között, mind a társadalmakon belül – tovább növekednek. Ma 104 család a világon annyi erőforrást birtokol, mint az emberiség 40%-a. Ez a szakadék az elmúlt 30-40 évben is növekedett, függetlenül attól, hogy a gazdaságok prosperáló vagy éppen lefelé hajló periódusait éltek.

Hadd vonjak le néhány tanulságot ebből a bevezetőből!

Korábban, amikor fenntarthatóságról, fenntartó fejlődésről beszéltünk, általában külön kezeltük a gazdasági fenntarthatóság, a környezeti fenntarthatóság és társadalmi fenntarthatóság kérdéseit. És amikor megpróbáltuk a dolgainkon javítani, pozitív célokat kitűzni, akkor ezek a célok úgy néztek ki, mint a mezőgazdasági silók. Mesterségesen el voltak választva egymástól

– csak egy-egy részkérdéssel törődtek. Rá kellett jönnünk, hogy a probléma a rendszerrel van. Az Önök szavazásából is nagyon élesen visszaköszönt, hogy nem fenntartható pályán haladunk. Másként megfogalmazva: a bennünket fenntartó rendszereink repedeznek. A környezeti rendszereink egyértelműen, de számos helyen látjuk a világon, hogy a társadalmak inognak, és a gazdaságaink pedig egyre-másra küldik a vészjeleket. Tehát ha meg tudjuk fordítani a fejlődési pályát, akkor a hármat egyszerre és integrált módon kell kezelnünk. A vízióknak megvan hozzá, s megvannak a fő céljaink. Elnök úr említette, hogy az ENSZ-ben kidolgozták az úgynevezett fenntartható fejlődési célokat. Most jön a nehezebbik rész: arról kell megállapodni, hogy ezt hogyan fogjuk végrehajtani, és utána ezt meg is kell tennünk.

Nagy átalakulás előtt állunk. Ha csak a felét meg tudjuk valószínűsíteni annak, amit ezek a fenntartó fejlődési célok tartalmaznak, akkor egy olyan ugrás és átalakulás fog végbemenni, amihez hasonlót kettőt tudok említeni. Az egyik az ipari forradalom volt, a másik pedig a digitális forradalom. Az ipari forradalom és a digitális forradalom egyaránt egy-egy technológiai újítással kezdődött, amelyeknek a hatásai aztán végiggyűrűztek a társadalmi, gazdasági környezeten, vagy ha úgy tetszik, megtapasztaltuk, hogy melyek lettek a következményei anélkül, hogy ebbe előre belegondoltunk volna, és anélkül, hogy ezt tudtuk volna, láttuk volna előre, vagy terveztük volna.

Most viszont integrált célrendszert szeretnénk megvalósítani az elkövetkezendő 15-20 évben, s egyszerre tervezzük a konkrét célt, annak a társadalmi, gazdasági és környezeti következményeit. Ha bármelyikről megfeledeznénk, akkor a székünk felborul.

Van még egy dimenzió. Nagyon örülök, hogy ma lehetőséget kaptam elmondani: ez az erkölcsi dimenzió. Elnök úr említette, hogy a ránk bízott világ fenntartása és utódainknak való átadása kötelességünk. Erre a gondolatra szeretnék visszatérni. Nemrég jöttem vissza a Vatikánból egy klímaváltozással foglal-

kozó tanácskozásról, és annak az üzeneteit szeretném Önöknek átadni. Remélem, nem tartják túl profánnak ezt a karikatúrát, amely tegnap jelent meg a New York Times-ban: Noét mutatja, akinek most nincs hajója, fuldoklik a vízben, és azt mondja, hogy „természetesen engem figyelmeztettek előre, de a vele járó, megoldandó ügyek, a problémák, a körülmények olyan nagyok voltak, olyan nehéznek hangzottak, hogy ezért nem építettem meg a hajót”.

Hol vagyunk jelenleg? A klímaváltozás elindult. Nem a jövőről, hanem a jelenről beszélünk. Ez a kék vonal, amit itt látnak, a légkörbe kibocsátott üvegház hatású gázok mértékét jelenti. Nem egyenletes a vonal. Vannak benne ugrások, amelyek többek között gazdasági visszaesésekkel és egyéb politikai történésekkel is összefüggésben vannak, de azért a tendencia teljesen egyértelmű. Most körülbelül 65 milliárd tonna széndioxid ekvivalens kibocsátása történik évenként. Ahhoz, hogy valamennyire ellenőrzésünk alatt tudjuk tartani a klímát, és az ne melegedjen + 2 C foknál magasabbra az ipari forradalom kezdetéhez viszonyítva, ezt valahol 40-42 milliárd tonna körül kellene stabilizálnunk, és azután tovább csökkenteni. Tehát a rossz hír, hogy messze túl vagyunk a határon, és egy felgyorsuló melegedési pályán van a földi légkör. Az utóbbi száz év 13 legmelegebb éve ebben az évszázadban, az elmúlt 14 évben volt. Az írott történelem legmelegebb első negyedéve 2015-ben volt. A tendencia teljesen világos még akkor is, hogy ha fűrészfogakkal haladunk előre.

Ma már ott tartunk, hogy évenként globálisan négyezer milliárd dollár veszteséget szenvedünk klímavonatközös katasztrófák miatt.

Ebbe beleérttem a viharkárokat éppen úgy, mint az egészségügyi károkat, a gazdasági károkat és mindent, ami pénzzel kifejezhető. Ennek az összegnek a fele elég lenne ahhoz, hogy a gazdaságainkat fenntarthatóbb fejlődési pályára állítsuk.

Mi vagyunk az első generáció, amely már érzi a klímaváltozás következményeit, és valószínűleg mi vagyunk az utolsók, akik még tehetnek ez ellen valamit.

Nézzük meg, hogy kik a nagy kibocsátók? Hagyományosan a fejlett ipari országok voltak azok, amelyek a legtöbb üvegházhatású gázt engedték ki a légkörbe, és ezáltal elindították a klímaváltozást. Ez a piros vonal a kínai kibocsátást jelenti. Kína jelenleg messze az első kibocsátó a világon. Ha az egy főre eső kibocsátást nézem, ott még elmarad az Egyesült Államoktól, de már megelőzi Európát. A jó hír mindössze az, hogy a kínaiak ugyan azt vállalták, hogy 2030-ig tetőzni fog a kibocsátásuk, de a 2014 utolsó negyedében nem emelkedett a görbe. Történt már ilyen a kínai történelem során, de most elkezdünk reménykedni. Ugyanis az idei év első negyedében szintén mérséklődött valamelyest a kínai kibocsátás. Részben a megújuló energiák bekapcsolásával, részben azért, mert sok eső volt Kínában, és a vízi erőműveik 25%-kal több energiát adtak.

Hol vagyunk mi, magyarok? Mi a klímaváltozás hozadéka, veszélye és mik a tétek Magyarország számára?

Magyarország egy medencében helyezkedik el, és ezért az európai klímaváltozási következményeket nagyjából másfélszeres hatásszorzóval érzékeli. Nemcsak azért, mert jobban melegszik a légkör, hanem azért is, mert a klímaváltozás következményeit 80-90%-ban a vízen keresztül érezzük. Mivel Magyarország medencében fekszik, a vizeinek 90%-a a hegyekből, a környező hegyekből jön, így az ottani, hidrológiai szélsőségek felé tartó hatások nálunk összegződnek.

Hol áll Magyarország klímateljesítménye? Van-e erkölcsi alapunk azt kérni, kérni a többiektől, hogy „hölgyeim, uraim állapodjunk meg, mert nagy baj vár mindannyiunkra”? Ez a három görbe mutatja Önöknek, hogy mi megtettük azt, amiről nagyon sok helyen még csak elméleti vita zajlik. Nevezetesen: el lehet-e szakítani egymástól az ökológiai lábnyom nagyságát a gazdaság növekedésétől, illetve a gazdaság bővíthet-e az energiafogyasztáscsökkenése mellett? A felső, fekete vonal a magyar GDP alakulását mutatja 1990-től szinte napjainkig. 2014-ig 32%-kal növekedett a magyar GDP. Ehhez képest a magyar

energiafelhasználás 20%-kal csökkent, és a magyar széndioxid-egyenértékben számított üvegházhatású gáz kibocsátása majdnem 40%-kal csökkent. Tehát ami máshol elméleti vita, az nálunk működik. Itt a bizonyíték: lehetséges. Nagyon nagy árat fizettünk érte, különösen az első négy-öt évben. Bizonyára sokan emlékeznek rá, hogy egymillió munkahelyet elveszítettünk, amit mind a mai napig nem tudtunk teljes mértékben visszaszerezni. De miután megindult a gazdaság fejlődése, a kibocsátásunk láthatóan továbbra is csökkenő pályán maradt.

Egy másik ábrát is megmutatnék. Ez az országok klímateljesítményének összehasonlító táblázata. Nem mi állítottuk össze. Német tudományos intézet és civil szervezetek konzorciuma minden évben értékeli a világ első hetven országának a klímateljesítményét. Számításba veszik, hogy mennyi a tényleges üvegházhatású gáz-kibocsátás, ennek milyen a tendenciája, milyen a megújuló energiaforrások alkalmazása, annak milyen a tendenciája, és milyen a klímapolitikája az adott országnak. A táblázatban az első három helyet, tehát a nagyon jó a minősítést senkinek nem adják ki. Nincs olyan ország a világon, amely erre érdemes volna. A következő 11 a jó minősítést kapta. Magyarország, ha abszolút értékben nézem, a 11. a világon. Remélem, hogy ezen még javítani fogunk. Nagyon sok igazán fejlett és gazdag országot sokkal lejjebb fognak látni ezen a táblázaton.

Van erkölcsi alapunk azt kérni, hogy „hölgyeim és uraim, állapodjunk meg Párizsban! Nincs még egyszer öt évünk, amit elszalaszthatnánk!”

Rátérnénk arra, amit üzenetként hoztam Önöknek. Április 28-án volt a Vatikánban egy tanácskozás erről a leendő klíma megállapodásról. Húsz vallási vezető volt jelen különböző egyházak képviselőiben az egész Földről, húsz vezető tudós és húsz egyéb meghívott, akik között volt szerencsém jelen lenni.

A következő legfontosabb üzeneteket szeretném megosztani Önökkel:

A fenntarthatóságért való fellépés terén a tudomány és a vallás semmilyen értelemben nem ellentétesek, hanem egyértelműen szövetségesek.

A klímaváltozást az amúgy is hátrányos helyzetű társadalmi csoportok és népek fogják legjobban elszenvedni. E folyamat már elkezdődött.

A környezeti, gazdasági és társadalmi szempontok együttes hatására elindult egy tömeges migráció. A klímaváltozás elleni fellépéshez vállalni kell az emberi társadalomért, az életért és a bolygó élhető formában tartásáért fennálló közös erkölcsi felelősségünket.

A természet éltető képességét aláásó cselekvés az emberiség elleni fellépést is jelenti, ami erkölcsi értelemben nem vállalható.

A teremtett világot azért kapta az ember, hogy a saját és utódai szükségletét fedezni tudja, ezért kötelessége gondoskodni arról, hogy utódai is élhessenek a lehetőséggel. A természet pusztítása ezért a teremtéssel szembeni bűn is.

A közös felelősségből adódó közös cselekvéshez megbékélésre és szolidaritásra van szükségünk.

Engedjék meg, hogy még egy dolgot a figyelmükbe ajánljak.

A fentiek ismeretében Áder János köztársasági elnök úgy döntött, hogy minden erejét, tekintélyét, súlyát latba veti annak érdekében, hogy a párizsi, 2015. decemberi csúcserkeztelen jöjjön létre egy megállapodás, ami a klímánkat fenntartható pályára vezeti. Annak érdekében, hogy a tárgyalókra megfelelő nyomást lehessen gyakorolni, elindított egy elektronikus aláírásgyűjtő kampányt. Ez része egy globális aláírásgyűjtő akciónak, amit Al Gore, Nobel díjas volt amerikai alelnök kezdeményezett, és amit olyan személyek támogatnak, mint *Ban Ki-Moon*, jelenlegi, *Koffi Annan*_korábbi ENSZ főtitkár, Angela Merkel, Francois Holland, Áder János, de hogy ha a politikától kissé messzebb megyünk, akkor Leonardo di Caprio, vagy Pharell Williams, egy nálam sokkal fiatalabb korosztály kedvenc idoljai.

Fenntartható-e a fejlődésünk? – válaszáton az emberiség és Magyarország

Kérem Önöket, gondolják meg, és ha úgy érzik, hogy közösen tennünk kell, keressék fel ezt a honlapot: www.elobolygonk.hu. És itt néhány klikkeléssel felemelhetik szavukat.

Ha megengedik, még egyszer feltenném a kérdést, amit az elején megszavaztunk.

Van-e még olyan, aki úgy gondolja, hogy jelenleg fenntartható pályán haladunk?

Köszönöm szépen.

Strommer Pál, a fórum levezető elnöke

Környezetünk védelmén belül vizeink nagyon fontosak. Különösen fontos Magyarország számára, hogy azt a gazdagságot, amiben vizeinkkel rendelkezünk, gazdálkodunk, azt jól, okosan tudjuk felhasználni. Gondi Ferenc urat, a Magyar Tudományos Akadémia Környezetgeokémiai Albizottságának elnökét kérem meg arra, hogy tartsa meg előadását.

Felelősséggel felszín alatti vizeinkért

Dr. Gondi Ferenc
a Magyar Tudományos Akadémia
Környezetgeokémiai Albizottságának elnöke

Tisztelt Elnök úr, Hölgyeim és Uraim! Pár szóban bemutatkoznék. A nevem Gondi Ferenc, geológus vagyok. Az elmúlt mintegy harminc éves pályafutásomat környezetvédelemmel töltöttem. Akár mint akadémiai kutató, akár mint környezetvédelmi szakértő, akár mint egyetemi előadó. E mellett négy gyermek édesapja vagyok. Én azt hiszem, hogy ez így körülírja, hogy amellet, hogy valamelyes szakértelmem van a vizekkel, talajvizekkel kapcsolatban, amellet némi elkötelezettséget is érzek a kérdés iránt.

Ezzel kapcsolatban szeretnék megosztani néhány gondolatot a felszín alatti környezetünkről. A felszín alatti környezet egyik jellemzője, hogy nem látszik, hiszen a felszín alatt van. Ezért sok-

kal nehezebb észrevenni és felhívni a figyelmet arra, ha ott valami probléma jelentkezik, holott az egyik legfontosabb természeti erőforrásunk a felszín alatti vizek, illetve a talaj.

A felszín alatti vizek Magyarországon az ivóvíznek a döntő hányadát szolgáltatják. Ezért lényeges, hogy a felszín alatti vizeink milyen állapotban vannak, hiszen nap, mint nap ezt isszuk mindannyian. Egy jellemzője a felszín alatti vizeknek, hogy nagyon jó az emlékezetük. Ezt úgy kell érteni, hogy ha elképzeljük, hogy látjuk, ahogy például erőműnek kéménye füstöl, de amint lekapcsoljuk az erőmű kazánját, akkor néhány perc múlva már nem fog füst kijönni azon a kéményen. Ha a felszín alatti vizet éri egy szennyezés, hiába szüntetjük meg a szennyezés forrását, azt akár még évtizedekkel később is megtaláljuk a talajvízben és szenvedhetjük a káros hatását. Gyakorlati példából merítve: A II. világháborúban lebombázott olajfinomítóknak a talajba és talajvízbe jutott szennyezését a esetenként a mai napig lehet észlelni a talajvízben. A talaj- és talajvíz rendszerbe ha belenyúlunk, akkor annak jellemzően hosszú távú hatása van. Ha szerencsésen és értő kézzel nyúlunk bele, akkor jó hatása van, ha viszont fordítva, akkor bizony mindannyiunknak számolni kell azzal, hogy nem fogjuk tudni könnyedén rendbe tenni.

Nagyon gyakran éri a felszín alatti környezetet olyan szennyezés, amivel jelenlegi technológiák alapján nem lehet könnyedén elbánni.

Ezen az ábrán egy üzemanyag típusú szennyezésnek az „anatómiája” látható. Jól látszik, hogy egy felszín alatti tartályból szénhidrogén jut a felszín alatti környezetbe és eljut a talajvízig. Talán mindannyian emlékeznek, nagyon ékes példa volt és nagy sajtóvisszhangot is kapott annak idején az egykori szovjet laktanyákban, repülőtereken bekövetkezett felszín alatti szennyezettség, amikor is nagy mennyiségű szénhidrogén jutott a talajvízbe és ott szennyezést okozott. Ennek gyakran a mai napig nyögjük a terhét és a következményeit. Anyagilag is, illetve a felszín alatti vízbázisaink veszélyeztetettsége szempontjából. Ami jellemző ezekre a szennye-

zésekre az az, hogy az üzemanyagok könnyebbek a víznél. Tehát ha leszivárog a talajba, eljut a talajvízig, akkor, ha fúrunk egy kutat, azt látjuk abban a kútban, hogy az üzemanyag úszik a vízen. Akár méter vastagságban is üzemanyag úszhat a talajvíz tetején, amit szeparáltan le lehet szivattyúzni. Megrázó élmény, amikor egy kútban víz helyett üzemanyag van. Persze a víz is ott van, csak az üzemanyag alatt. Ezen túlmenően az üzemanyagok egyes komponensei oldódnak a vízben. Ha nem is nagyon jól, de ahhoz éppen eléggé oldódnak, hogy megmérgezzék, elszennyezzék a vizeket és az ivóvíz határérték feletti szennyezését okozzanak.

Amikor ilyen szennyezés éri a felszín alatti vizet, akkor sok feladatunk van, hogy ez a szennyezettség onnan eltűnjön, és ne veszélyeztessen senkit és semmit.

A talajvíz a felszín alatt legtöbbször áramlik valamilyen irányban. A talajvíz áramlásával a szennyezettség szétterül és távolabbi területekre is eljuthat, és veszélyeztethet szomszédos területeket.

Van olyan eset is, amikor olyan szénhidrogén szennyezi a talajvizet, ami nehezebb a víznél. Ezek a klórozott vagy halogénezett szénhidrogének, amelyeket szénhidrogénekből állítanak elő, például klór molekula hozzáadásával. A keletkező vegyület nehezebb lesz a víznél. Ez azt jelenti, hogy ha a talajba kerül és eljut a talajvízig, ott nem úszik a talajvíz felszínén, mint az üzemanyag, hanem tovább szivárog lefelé. Ezek az úgynevezett klórozott szénhidrogének, amit például a vegytisztítás során használják, zsírtalanítást végeznek felületkezelés előtt. Az ipari folyamatokban tehát széleskörűen voltak ezek az anyagok használatosak, és ez a széleskörű használat következtében nem ritkák ezek a klórozott szénhidrogén szennyezések az világszerte. Az előző ábrán azt láttuk, hogy az üzemanyag szénhidrogén a talajvízen úszik, ezzel szemben a klórozott szénhidrogének eljutnak a talajvíztartó réteg aljáig. A világon – és így Magyarországon is – előfordulnak akár 50-100 méter alatti mélységben kialakult szennyezések a talajvízben. Ezek a talajvíztestek sajnos nem használhatók arra, amire valók lehetnének, azaz ivóvíz ellátásra.

A klórozott szénhidrogének talajvizet veszélyeztető káros hatásait korábban nem ismerték fel, csak a hetvenes éveket követően vált ismertté az a veszély. Az ismert volt, hogy a klórozott szénhidrogén gőz a levegőbe jutva mérgező, de azt, hogy bármilyen negatív hatást gyakorolna a talajvízre, ez nem volt ismert. Előfordult olyan eset, amikor az elfolyt klórozott szénhidrogéneket a talajban elszikkasztották. Tehát ilyen módon eljárva súlyos károkat okozhattak a környezetnek.

Ezek a szennyezések ma köszönnek vissza, és ma jelentenek feladatokat. Ahogy hallottuk, az Úr ránk bízta a teremtett világot. Tehát minékünk felelnünk kell azért, hogy hogyan sáfárkodunk ezekkel a természeti erőforrásokkal. Nem az a baj, ha valaki hibázik, hanem ha nem javítja ki: ennek értelmében az elődeink hibáit nekünk most ki kell javítanunk. Számos kutatóhelyen folyik tudományos kutatás a környezeti károk felszámolásának eljárásaira vonatkozóan. A kutatók arra keresnek választ, hogyan lehet azt elérni, hogy ezek a talajvízrendszerbe bejutott szennyező anyagok ne veszélyeztessék sem az emberi egészséget, sem a környezet elemeit, sem pedig ne okozzanak további szennyezést az eddig el nem szennyezett környezeti elemekben. Azaz a jövőben már ne képezzenek veszélyforrást. Ha visszajön a kép, akkor megpróbálok mutatni Önöknek egy modellt, egy nagyon érdekes rajzfilmet, ami azt mutatja, hogy hogyan áramlik, hogyan jut el a víznél nehezebb klórozott szénhidrogén szennyezés a mélybe. Egészen érdekes jelenség lesz, megpróbálok előre elmondani, hogy mit fognak látni. Ha megnézzük az alsó ábrát, ott látszik ennek a víznél nehezebb szénhidrogén szennyezésnek a terjedése, az anatómiája. Eljut a talajvíz tartó aljába, tehát átjárja a talajvíztartó réteg teljes vastagságát. Ameddig egy vízzáró képződmény – például agyagréteg – nem szab a terjedésnek gátat, addig terjedni fog. Itt látható a vertikális terjedés animációja. Amit látunk, az egy talajszelvény, 30 m vastag, 60 m széles, ezt már tekintsük úgy, hogy vízzel telítve van, és látnak ebben sötétebb, illetve világosabb foltokat, a világosabbat nevezzük úgy, hogy homokosabb, permeábilisabb, jobban átérész-

ti a vizet, a sötétebb pedig agyagosabb, nehezebben engedi át a vizet. A modellben öt napon át tart a szennyezőanyag bebocsátása.

Az ábrán a meleg színek, a piros színek a nagyarányú szennyezőanyag telítettséget jelzik a talajvíztartó pórusterében, míg a hideg színek, a kék és a zöld szín azt jelzi, hogy ott csak maradék szennyezettség van. Kérem, nézzék meg az animációt, jól látható, hogy hogyan áramlik lefelé a szennyező anyag. Jól látszik, hogy a 30 m vastag talajvíztartó elszennyeződött.

Sajnálatos módon a szennyeződések nem úgy terjednek, ahogy azt várnánk, például gömbfelület mentén. A tényleges terjedést a talajvíz áramlása, a geológiai rétegződés és sok egyéb tényező befolyásolja. Gyakran egy térbeli amőbára emlékeztet a terjedés pályája. Jellemzően a jól áteresztő, szemcsésebb, homokos rétegek mentén tudnak jobban terjedni a szennyezések. Az animáción látható, hogy néhány nap alatt már nagy területre kiterjed a szennyezés és egy-két év alatt felveszi a teljes kiterjedést. A mai napokban, pontosabban a múlt héten olyan szennyezett terület volt szerencsém vizsgálni, ahol már 30 évvel ezelőtt megszüntették azt a technológiát, ami szennyezést okozott, de a mai napig jelentős szennyezéssel állunk szemben. Kérem, gondoljanak bele még egyszer. A felszín alatti víz szolgáltatja nekünk az ivóvizet.

Ez a következő ábra a kockázatfelmérésnek nevezett vizsgálat menetét mutatja be. Ennek során megállapítjuk, hogy a szennyező anyag hová jutott el és még várhatóan hová terjedhetne el, és veszélyeztet-e valakit vagy valamit. A veszélynek potenciálisan kitett embereket, vagy objektumokat hatásviselőknak hívjuk. Emberi hatásviselők, vagy ökológiai hatásviselők, illetve környezeti hatásviselők kapcsán kell értékelni, hogy van-e kockázat vagy nincs. A környezetvédelmi szakértőknek és a környezetvédelmi hatóságoknak az a feladata, hogy minden olyan veszélyeztetettséget ismerjenek fel, ami ellen lépéseket kell tenni.

Eddig arról beszéltem, hogy milyen súlyos szennyezések érhetik a felszín alatti vizeket, ezért engedjék meg, hogy végezetül most néhány szót szóljak a beavatkozási lehetőségekről is. A veszélyez-

tetés elhárítása érdekében tett intézkedéseket kárelhárításnak is nevezik. Ennek során egy jól megválasztott műszaki technológiával a további terjedését akadályozzák meg, vagy megtisztítják a talajt vagy a talajvizet, akár úgy hogy előbb kiszivattyúzzák a talajból és egy kezelő berendezésben megtisztítják, akár pedig anyagában a talajvíz térben történik a kezelés, biológiai vagy kémiai reagenssek bejuttatásával. Érdekességképpen nézzünk meg egy természet közeli talajvíz tisztítási eljárást. Az ábrán látható egy ilyen eljárás, aminek az angol neve wetland. Magyarul nevezhetjük úgy, hogy mérnökiileg megtervezett müláp, a funkcióját tekintve víztisztító, ami ki van bélelve, és ebbe vezetik be a szennyezett talajvizet. Ilyen természet közeli rendszerekben jó gyakran jó hatásfokkal lehet a szennyezett vizeket tisztítani. Nem feltétlenül kell minden esetben mérnökiileg aktívan üzemeltetett beavatkozásokat végeznünk, sok esetben természet közeli eljárásokkal is van lehetőségünk javítani a környezet állapotán.

Végezetül nézzünk meg egy ábrát arról, hogy az emberiség szempontjából mi a tét. Mi az, amiről beszélünk, vajon mennyire húsba vágó mindaz, amiről beszélünk.

Az ábrán, a Földgolyót látjuk, tengerek nélkül, szárazon. Látnunk egy nagy vízcseppet az amerikai kontinens felett. Ez reprezentálja a Föld teljes vízkészletét, ami 1,4 milliárd köbkilométer. Ennek körülbelül az 1%-a a folyékony édesvíz. A 99% pedig a tengervíz vagy a jégsapkában foglalt és lekötött édesvíz. A folyékony édesvíz tehát ennek az 1,4 milliárd köbkilométernek az 1%-a, mintegy 10 millió köbkilométer. A felszíni vizek, tehát az, ami a folyóinkban, tavainkban vannak, ennek az 1%-a, azaz mintegy 100 ezer köbkilométer. Jól látható mind a három csepp. Ez a vízkészlet, ami rendelkezésünkre áll.

Engedjenek meg néhány szót a talajról is. A termőtalajok becsült mennyisége, mintegy 100 ezer köbkilométer. Ha belegondolnak – és ez nem feltétlen általánosan ismert – a Föld sugara 6300 km körül van. Ebből a Föld kérge, a szilárd földkéreg mintegy 30 km vastag. Ezen a 30 km-en belül a legfelső egy-két km

az, amit látunk, itt vannak az óceánok, a hegyek. És ennek a felső résznek csak mindössze mintegy fél métere a termőtalaj. Ez a talajréteg az a természeti erőforrás, ami mintegy bioreaktor szolgáltatja nekünk mindazokat a javakat amivel élünk és táplálkozunk. Eddig így volt. Ha ezt a fél méteres bioreaktort hagyjuk elveszni az öngyilkossággal ér fel. És nagyon kevés kell ahhoz, hogy ez a bioreaktor ne működjön, hiszen ha elsivatagosodik – csak kevesebb nedvességet kap – az már elég ahhoz, hogy megszűnjön a termőképessége.

Képzelnék el egy almát. Az almának a héja elég vékony az almához képest. Képzélek el, hogy ez az alma a Föld, és legyen az alma héja a föld kérge, az a 30 km-es szilárd kőzetburok. És az alma héján egy molekulányi viaszréteg, az a talaj. Ezt a nagyon sérülékeny vékony hártyát kaptuk örököül, ez biztosítja az életünket.

Utoljára pedig nézzünk egy példát arra, hogy mennyire tudjuk veszélyeztetni a vízkészleteinket. A talajvízben Magyarországon is és több országban is az egy mikrogramm/ liter benzol koncentráció a szennyezettségi határérték. A benzol az üzemanyagoknak az egyik jellemző komponense. Összesen körülbelül. 10 millió m³ benzolra lenne szükségünk, hogy az egész Földgolyón az összes folyékony édesvizet elszennyezzük. A 10 millió m³ nagy mennyiség de mennyire nagy mennyiség? Összevetésképpen, az átlagos napi szénhidrogén felhasználás a világon kb. 14 millió m³-nyi üzemanyag, aminek 5-10%-át becsülhetjük benzolnak. Tehát néhány nap, néhány hét, egy-két hónap alatt felhasználjuk azt a benzol mennyiséget, amivel az egész világ összes édesvizét el lehetne szennyezni.

Mindez számunkra azt jelenti, hogy nagyon nagy felelősség van rajtunk és nagy körültekintéssel és alázattal kell dolgoznunk, hogy ezt a teremtett világot igyekezzünk jó állapotban továbbadni.

Köszönöm szépen a figyelmet.

Strommer Pál, levezető elnök:

Nagyon szépen köszönjük, és Önöknek köszönjük a türelmet, amivel a technikai nehézséget elviselték.

Sokunk munkája, lakásaink kényelme és a közlekedésünk is erősen függ attól, hogy hogyan jutunk energiához, energiahordozókhoz. De hogyan tudunk megfelelő minőségű, biztonságosan elérhető, és biztonsággal kezelhető energiához, energiahordozóhoz jutni? Mik Magyarország kormányának az elképzelései az energiapolitikában? Erről tart előadást Aradszki András, a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium energetikáért felelős államtitkára.

A Nemzeti Energiastratégia fő célkitűzései

Aradszki András

Nemzeti Fejlesztési Minisztérium
energetikáért felelős államtitkára

Jó napot kívánok Mindenkinnek! Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Nagy tisztelettel köszöntöm Önöket, úgy is, mint többségben tagtársaimat. Nagy örömmel vállaltam a felkérést, hogy 25 percben megpróbáljam bemutatni azt a képet, ami – ugyanúgy, mint az előttem szólók – a felelősség által determinált kép. De, ha képletesen szeretnék mondani valamit, akkor vannak a vezénylő tábornokok és vagyunk mi, a napi politikát teljesítők, végrehajtók, megformálók, akik talán a frontvonalon legalább egy hadosztályt vezényelnek és sok hatás közepette, többek között az ellenzék pergőtüze által és természetesen keresztényi felelősségünk által is determináltak.

Hogy mi történt 2010 óta a magyar energetikában és mi az irány, azt két alapvető dokumentum határozza meg. Az egyik a 2011 áprilisában elfogadott Alaptörvényünk, a másik a 2011-ben ugyancsak elfogadott magyar energiastratégia. Az Alaptörvényünkre legyünk büszkék, mert az első olyan dokumentum alaptörvényi szinten, amely kifejezetten beszél a fenntartható fejlődésről, kifejezetten alkotmányos követelménnyé emeli fel a teremtett világ védelmét. Nemcsak a környezetünk védelmét, hanem ezen belül a társadalom, ezen még legkisebb részét tekintve a család védelmét is. Tehát egy komplex emberi, emberarcú, a teremtett világ megvédésében hívó alaptörvényünk van, amelyre bátran lehetünk büszkék. Kétségtelen, hogy nem liberális alaptörvény, de ezzel, gondolom az ittlévőknek nagy baja nincsen.

A másik dokumentumunk az Energiastratégia, amely 2030-ig szól és 2050-ig tartó kitekintéssel próbál válaszokat adni az energiaellátás, az energiabiztonság és a fenntarthatóság kérdéseire, és próbálja az irányokat úgy meghatározni, hogy azokat a követelményeket, amelyek mindennapunkat is szolgálják – nevezetesen, hogy fenntartható fejlődést szolgáljon, a magyar gazdaság versenyképességét szolgálja és szolgálja az energiaellátás biztonságát –, azokat milyen módon, milyen eszközökkel tudjuk megvalósítani.

Hangsúlyozom, hogy az egész energiastratégiának az a kulcsmomentuma, hogy a teremtett világ védelmét és azt az életmód-kultúrát hogy tudjuk együtt szolgálni, amelyre egyébként az ember a teremtés által predesztinálva van – amelyet egyébként mindannyian gondolunk, hogy uralmunk alá kell hajtánunk a földet, mert erre parancsunk van –, de legyen felelősség is, hogy meg tudjuk tartani és tovább tudjuk adni a Föld élhető értékeit, és egyidejűleg az emberhez méltó életet is tudjunk az emberiség minél teljesebb részére biztosítani.

Tehát a fenntarthatóság úgy nyilvánul meg ebben az energiastratégiában, hogy annak a filozófiája mentén indul el, hogy az el nem használt, fel nem használt energia, a legolcsóbb energia. Tehát mindenféleképpen törekednünk kell az energiahatékony-

ság, az energiafelhasználás hatékonyságának az eléréséhez. És mindenféleképpen törekednünk kell az energiaellátásunk biztonsága érdekében egy olyan energiapolitikát és gyakorlatot kialakítani, amivel az energiafüggőségünkötől függetlenedhetünk. Elégge furcsán hangzik, de így van leírva az energiastratégiában, hogy célja „függetlenedés a függőségtől”. Ennek alapvető oka az, hogy például a fosszilis energiaforrások közül a földgáz esetében Magyarország a földgázigényének 80%-át külföldről szerzi be. Ezzel nem vagyunk egyedül. Egész Európa kitett a földgázimportnak. Kelet-Európa elsősorban orosz importra szorul. De nekünk az a célunk, hogy ettől a függőségtől valamelyest vonuljunk vissza és próbáljuk a saját ellátásunkat minél nagyobb mértékben saját forrásból megvalósítani, és úgy, hogy szolgáljuk a fenntarthatóságot és ezen belül is, összhangban az európai uniós trendekkel, elvárásokkal – amelyeket Magyarország mindig is elfogadott és támogatott –, hogy csökkentsük az üvegházhatású gázok kibocsátását az energiafelhasználás, illetve az energiatermelésnek a területén.

Ennek érdekében nagyon messziről indulunk 2010-től. Azt lehetett látni 2010-ben, hogy ugyan gazdasági válság is szolgálta a célok elérését, de nem fenntartható módon. Tehát azt lehetett érzékelni és azt lehetett látni, hogy nincs a jövőre nézve kellő biztosíték arra, hogy az üvegházhatású gázok kibocsátását tudjuk csökkenteni és egyben tudjuk szolgálni a magyar gazdaság fejlődését is és egyben tudjuk szolgálni azt is, hogy a magyar gazdaság fejlődése mellett a magyar lakosság a számára elérhető áron jusson energiához. Egy sajátos energiaálságnek a kialakulásával néztünk szembe 2010-ben, és az azóta meghozott intézkedéseink, amelyek jelenleg még mindig az energiaálság következményeit próbálják rövid távon kezelni, de hosszú távon – reményeink szerint – azok a fajta célok, amelyek a fenntarthatóság, versenyképesség és az ellátás biztonságának a tekintetében jelentkeznek, azok elérhetővé fognak válni.

Menjünk vissza a fenntarthatóság kérdésére. El kell mondanom, hogy ebben nagy lépést tettünk előre, amikor 2014-ben döntés született arról, hogy atomerőmű kapacitás-fenntartását

fogja az ország elérni. Azaz, a 2032-ben megszűnő Paks 1-es erőmű helyére egy 2100 megawatt termelési kapacitású – ami körülbelül ugyanaz, mint a mostani termelési kapacitás –, de egy új, korszerű, orosz típusú atomerőmű létesítését döntöttük el. Hogy miért fontos ez? Azért fontos, mert nézetünk szerint, Magyarország adottságait figyelembe véve és a függetlenedés a függőségtől elvett figyelembe véve ez az egyik legalkalmasabb eszköz arra, hogy az üvegházhatású gázok csökkentésében jelentős előrelépés történjen. Ebben vita van. Az Európai Unióban két irány indult el. Vannak olyan államok (Ausztria, Svájc, Németország és a Benelux Államok jó része), akik azt mondják, hogy nem kell atomerőmű, az egy korszerűtlen energiatermelő eszköz, és vannak a másik oldalon lévő államok, akik amellet vannak (mint Magyarország), hogy az atomerőmű létesítése a szén-dioxid kibocsátás-csökkentése tekintetében rendkívül alkalmas eszköz. A tudomány mai állása szerint, ha életciklus alapján nézzük, hogy melyik energiatermelő forrás, energiatermelési eszköz versenyképes a CO₂-kibocsátás mértéke tekintetében, akkor azt lehet látni, hogy ha a megújulókat nézzük, és a megújulóknak a termelési potenciájával összevetjük ezeket a dolgokat, akkor e tekintetben is az atomerőmű versenyképes. De azt hozzá kell tenni, hogy a magyar energiastratégiának van egy másik fontos eleme. Hogy diverzifikációról beszél, azaz az energiaforrások közül háromra tesz javaslatot, három alkalmazásában gondolkozik. Az egyik az atomerőmű, mint a CO₂-kibocsátás csökkentésének egyik legfontosabb eszköze és a stabil energiaellátásnak az eszköze, és miután tárolható az üzemanyaga, ezért a függetlenedésnek is egyik biztos formája. Főleg úgy, hogy a mostani tárgyalások közepette eljutottunk odáig, hogy nemcsak orosz forrásból lehet majd atomerőmű fűtőanyagot beszerezni a Paksi Atomerőműhöz. Tehát ez az egyik. A másik nagyon fontos eszköz, hogy az úgynevezett stabil termelés mellett kellenek úgynevezett kiegyenlítő erőművek, e tekintetben a fosszilis energiaforrásokkal is számolunk. Sokkal kisebb mértékben, mint eddig a magyar történelem során bármikor

volt erre igény, és a sokkal kisebb mértékben is elsősorban a hazai termelésű lignitre, és az import földgázra lehet számolni. Ezek az erőművek arra jók, hogy nagy mennyiségű energiát elő tudnak állítani; abban az időszakban mintegy kiegyenlítik a szintén stabil, nagy mennyiségű energiát produkáló Paksnak a termelését, hogy amikor több kell, mint amit Paks termel, akkor be tudjanak lépni ők is a piacra és áramot tudjanak értékesíteni. De mondom, ennek az aránya a jövőben sokkal kevesebb lesz, mint volt eddig. Ezek a tendenciák elkezdődtek, sorozatban zártak be azok az erőművek, fosszilis erőművek – illetve vállaltuk mi is a bezárásnak az ódiumát –, amelyek gazdaságtalanul, súlyos környezetszennyezéssel, nem fenntartható módon termeltek. Jó pár ilyen erőművünk zárt be az elmúlt években.

A másik, ami nagyon fontos elem, a megújuló energiáknak a rendszerbe állítása. E tekintetben Magyarországnak vállalásai vannak. 2020-ra úgy számolunk, azt vállaltuk az Európai Unió felé, hogy 14,65%-át fogja a magyar energiatermelésből biztosítani a megújuló forrású energiatermelés. Én úgy gondolom, hogy ez egy jó szám, és 2030-ra nem kötelezően még kedvezőbb arányt vállaltunk vagy mondtuk (mert ez nem kötelező vállalás). De, ami fontosabb (és elhangzott már a legelső előadásban is), hogy korszakváltás van az energiafelhasználás tekintetében Magyarországon. Annak ellenére, hogy nőtt a magyar GDP, az elmúlt években a magyar energiafelhasználás csökkent. És mindez – meg kell mondani őszintén – különösebb kormányzati intézkedések nélkül történt. Ugyanis a piac, az nagy úr. A magyar gazdaság, a magyar ipari szereplők gazdaságossági, megtérülési és versenyképességi szempontok miatt önmagukban végrehajtanak egyfajta energiaracionalizálási programokat (főleg a nagy energiafelhasználású cégek), és ez érzékelhető a magyar energiafelhasználás csökkenésében. Ezek a trendek összhangban vannak az európai uniós trendekkel. Bár most volt egy gazdasági visszaesés, de azt is meg lehet figyelni, hogy az Unió egészében is ez a tendencia, hogy a gazdasági fejlődés nem jár feltétlenül együtt az energiafelhasználás

növekedésével, nem jár feltétlenül együtt a CO₂-kibocsátásoknak a növekedésével. Tehát mi úgy gondoljuk az energiastratégiában, hogy ezt a trendet fent kell tartanunk, ezt kell támogatni, és ezt szolgálja ez a háromlábú energiaforrási rendszer: a fosszilisok, a nukleáris forrásból és a megújulókból származó energiáknak a termelése.

Hogy miként jutunk el ehhez a kérdéshez, ennek a kérdésnek a komplex rendezéséhez, azt el kell mondani, hogy folyamatosan az energiastratégia alapján ki kell dolgoznunk politikákat, úgynevezett nemzeti cselekvési terveket. Ilyen a megújulók felhasználásának cselekvési terve, a távhő cselekvési terv, ilyen lesz az erőműfejlesztési cselekvési terv, amelynek a kidolgozása folyamatban, amely szinte évről évre megmutatja, hogy milyen lépéseket kell tennünk annak érdekében, hogy fenntartható módon sikerüljön a magyar energiatermelést biztosítanunk.

A megújulók közepette azt lehet látni, hogy elsősorban a hőtermelésben lehet használni a leggazdaságosabbban, legkevésbé a közvetlen villamos áram termelésben. Most van egy jó hír. Legutóbb Rigában volt egy informális miniszteri találkozó, amelyen az Európai Unió bizottságát, szakembereit felkértük arra, hogy dolgozzanak ki egy hűtési-fűtési irányelvet. Az nyilvánvaló, hogy a fűtés és a hűtés korszerűsítése jelentős megtakarítási potenciát jelent az energiafelhasználásban és ez (a lakások, közintézmények hűtési-fűtési technológiájának a felhasználása) közvetlenül hat az európai polgárok életminőségére. Ez egy nagyon fontos beruházás lesz, szerintem sokkal fontosabb (annak ellenére, hogy mi csináljuk az atomerőművet), mint bármilyen más jelentős energetikai beruházásnak a kivitelezése. Hogy mégis miért csináljuk Paksot, és miért támogatjuk ezt is? Mert ezzel pontosan annak a ketté tartó folyamatnak a fenntartását tudjuk erősíteni, hogy az életminőségünk, az életmódunk ne változzon, viszont az energiafelhasználásunk az minél alacsonyabb szinten valósuljon meg, minél kevesebb energiára legyen ehhez szükség. És ez minél közelebb visz minket ahhoz az elképzeléshez, ahhoz a fenntarthatósághoz,

amikor a föld már (reményeink szerint történelmi időközön belül, tehát lehet, hogy a mi dédunokáinknál el tudjuk érni azt, hogy) képes önmagát regenerálni az emberi tevékenység ellenére is. Gondi Ferenc barátomnak – vele, azt hiszem, közel húsz éve ismerjük egymást –, neki volt egy aranyos vicce, aminek az volt a lényege, hogy két bolygó találkozik az éterben. (Ugye ritkán találkoznak, mert olyan a csillagoknak, a bolygóknak a mozgása.) Az egyik kérdezi a másiktól: – Hogy nézel ki? – Hát – azt mondja – van egy kis problémám, egy kis betegségem van. – Mondd már el nekem! – Nem, nem. Nagyon kellemetlen. Hát képzeld el, homo sapiensem van – azt mondja. – Nem baj! Nekem is volt, elmúlik – volt rá a válasz. Ez egy ilyen szarkasztikus mondás, de úgy gondolom, hogy mint minden viccnek, minden túlzásnak van tartalma. Mi azért dolgozunk jó páran Magyarországon és a nemzetközi világban is, hogy ennek a viccnek az élet elvegyük és ez a mondás csak vicc maradjon.

Itt, az első vonalban (mondjuk úgy, mint energetikáért felelős államtitkár) csak arra tudunk törekedni és arra vagyunk predesztinálva, hogy olyan energiatermelési és felhasználási struktúrát alakítsunk ki az országban, amely ennek a viccnek az élet lényegesen elveszi.

Még annyit szerettem volna mondani, hogy Európában nem vagyunk egyedül. Európában azért szoktunk veszekedni, vitatkozni, eszmét cserélni, hogy olyan megoldásokat ne erőltessenek ránk, amelyek a nemzeti érdekeinkkel szemben vannak. Nemzeti érdekeink – mint ahogy már elmondtam – nem különböznek az európai érdekektől: tehát az energiafelhasználás csökkentése, az ellátásbiztonság növelése és a versenyképesség fenntartása. A módszerekben van különbség. Nem lehet ugyanazt ránk erőltetni, mint amit Portugália simán elvállal, és nem lehet Portugáliára azt ráerőltetni, mint amit Magyarország elvállal. Ezek a diskurzusok folynak, de az európai energiastratégia, európai biztonsági stratégia, valamint az energiauniós keretstratégia tekintetében Magyarország tudja érvényesíteni igényeit és tudja, képes lesz arra, hogy

mind a három feltételt európai uniós szinten tudja támogatni. Ez azért is fontos, mert – ahogy elhangzott az első előadásban – azt a pozíciót, ami Európa szempontjából dicséretes és követendő, és azt kell mondanom, remélhetőleg (én mindig optimista vagyok), hogy az európai keresztény hagyományból is fakad, hogy meg kell védenünk a teremtett világot, azt nem szabad elveszítenünk. Ha nem segítenünk kell a többi, úgymond ebben nehezebben mozduló és nehezebben gondolkodó régió képviselőit, hogy fogják fel, hogy tényleg a 24 órának az utolsó órájában vagyunk, tehát lépni kell. Optimista vagyok eredendően. Az elhangzott az előbb, hogy Kínában is csökken az energiafelhasználás, csökken a CO₂-kibocsátás. A napokban találkoztam a kínai energiaügyi miniszterrel és beszélgettünk erről a kérdésről. Ők is komoly, határozott programot indítanak el a megújulóknak térnyerésére. A vízi erőművekkel kapcsolatos fejlesztéseik már nem új erőművek építésében jelentkeznek, ellenben több mint húsz atomerőművet fognak építeni, hogy ezáltal a kínai gazdaságnak a versenyképességét biztosítsák, a kínai gazdaság energiaellátását biztosítsák, és egyben hozzájáruljanak ahhoz, hogy Kína (ez a hatalmas ország) jelentősen hozzá tudjon járulni a CO₂-kibocsátás csökkentéséhez. Mi – úgy gondolom – benne vagyunk a fő trendekben, úgy gondolom, hogy megfelelő szakértelemmel és elkötelezettséggel tudjuk az energetikai területet irányítani. Jó partneri viszonyunk van a termelőkkel, jó partneri viszonyaink vannak az energiafelhasználókkal, és azt lehet mondani, hogy ha így megyünk tovább, és megvalósulnak azok a cselekvési tervek – melyek közül most fogadta el az országgyűlés 2015. május végén az Európai Unió energiahatékonysági programjának az adaptálásához szükséges jogszabályokat –, és ha ehhez hozzáteszük, hogy 2016. január 1-től egy kedvezően premizáló, ösztönző jellegű, a megújuló energiaforrások termelésbe állítását szolgáló KÁT-rendszer léphet életbe, akkor azt lehet mondani, hogy érzékelhető és érdemes lesz lokális szinten önkormányzatok számára, magán beruházók számára – tehát a saját lakóházak felújítása útján magán személyek számára is – abban

gondolkozni, hogy minél kevesebb energiát fogyasszanak, és azt minél zöldebben, minél kevesebb fosszilis energiaforrás felhasználásával biztosítsák. Én nagyon optimista vagyok e tekintetben, szemben azon vitairányokkal, amelyek átjönnek a Parlamentből a közéletbe. Több párt van, amelyik élesen támadja az atomerőmű létesítését. Az egyik azért, mert már nincs benne a megvalósításban és nem tud kivinni hat milliárd forintot, mint az egyik képviselőjük a Paksi Atomerőműből. Három betűből áll a vádlónak a neve, m-el kezdődik és szp-vel végződik. Van egy másik párt, az LMP, amely különböző használhatatlan, szakmailag alá nem támasztott tanulmányokkal járja körbe az országot, és azt mondja, hogy vagy atomerőmű, vagy megújuló. A mi álláspontunk az, hogy atomerőmű és valamennyi fosszilis (amennyi éppen kell) és egyre nagyobb terjedelmű megújuló lesz a jövő útja. Közben én mondtam azt is, hogy 14,65%-ot vállalt Magyarország 2020-ra a megújuló termelés részarányaként. Ahogy számolgatjuk jó pár szakemberrel, amikor rendszerbe áll már a csakis kizárólag az új paksi kapacitás (ami ugyanaz a mennyiség, mint eddig volt), és ha ezeket a trendeket figyelembe vesszük, akkor ez a megújuló részarány – hozzáátve azt az alkalmas rendszert, amely képes arra, hogy a megújulók által megtermelt energiát megfelelő módon tárolja és/vagy továbbítsa olyan helyekre, ahol éppen energiafelhasználásra van szükség, akkor ez a megújuló részarány – becsléseim szerint akár 40%-os lehet olyan 2037–38-ra.

Hogy miért nem támogatja a kormány ilyen erősen, úgy mint Németország, arra csak egy számot akarok mondani. A német megújuló energia boornak árát a dortmundi, a berlini panelben élő fizeti meg; az elmúlt öt évben 120%-kal emelkedett a német energia ára a lakosság számára. Szerintem mi nem vagyunk olyan gazdagok, hogy ezt megengedhessük magunknak, és ha lennénk is ilyen gazdagok, sokkal bölcsebbek vagyunk annál, hogy egyfajta lobbizást érdeket ráeresszünk a magyar polgárokra.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket.

Strommer Pál, levezető elnök:

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Konferenciánk második részének az első előadója a szociológia módszerével tanulmányozott a pályája kezdetén egészségügyi problémákat, később környezetvédelmi, éghajlatváltozási kérdéseket. Egyetemeken oktat szociológiát és antropológiát.

Felkérem Antal Z. László urat, az MTA Szociológiai Intézetének tudományos főmunkatársát, hogy tartsa meg előadását „A természet könyve” címmel.

A természet könyve

Antal Z. László
az MTA TK Szociológiai Intézetének
tudományos főmunkatársa

Az előadásom előtt szeretném elmondani, hogy örömmel fogadtam el a felkérést a mai fórumra. Különösen azért jöttem el nagy örömmel, mert két olyan keresztény civil szervezet tagja vagyok, amelyek azzal a kérdéssel is foglalkoznak, amiről ma beszélni fogok, és amelyeknek a tagjai most itt ülnek közöttünk. Az egyik a Naphimnusz Egyesület, amely azután alakult meg, hogy a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia 2008-ban kiadta a „Felelősségünk a teremtett világért” című körlevélét. Néhányan, akik részt vettünk a körlevél előkészítésében, úgy gondoltuk, hogy nem elég, ha ez a körlevél megjelenik, ezt élővé is kell tenni. Legyen élő és cselekvésre ösztönző a körlevél üzenete. Ezért hívtuk meg egy közösségbe azokat az

embereket, akik annak mondanivalóját folyamatosan bővítik, frissítik és terjesztik. Ezért alakult meg a Naphimnusz Egyesület, amelynek elnöke és több tagja is itt van most közöttünk. Mindenkinek javaslom, ha tájékozódni akar a teremtett világ védelmével kapcsolatos kérdésekről, akkor nézze meg az Egyesület honlapját, ahol pápai körlevelek, egyházi dokumentumok és sok minden más megtalálható. A másik civil szervezet, aminek tagja vagyok, az Békásmegyeren a Szent József Plébánián működő Keresztény Nemzeti Kör, amelynek néhány tagja szintén itt ül közöttünk. Bízom benne, hogy ezeket a híreket ők továbbviszik, és ott – és más plébániákon is – egyre többen és egyre többet foglalkozunk majd a teremtett világért viselt saját felelősségünkkel.

De azért is örömmel jöttem el erre a fórumra, mert szociológusként arra a következtetésre jutottam, hogy elsősorban az erős helyi közösségek képesek érdemi válaszokat adni azokra a kihívásokra, amelyet a természet változásai jelentenek számunkra. Ezek közül pedig különösen azok a közösségek lehetnek eredményesek, amelyek vallásos alapon foglalkoznak ökológiai és környezetvédelmi kérdésekkel.

A bevezető gondolatok után szakmai pályafutásomról is mondok néhány szót, hogy érhetővé váljon, hogy egy szociológus miért foglalkozik a természet könyvével. Közel 40 éve dolgozom a Magyar Tudományos Akadémia Szociológiai Intézetében, ahol több mint húsz éven keresztül az egészségszociológia volt a fő kutatási területem. Egészségsszociológia kutatásaim során a '90-es évek végén és a 2000-es évek elején egy számomra új társadalmi jelenségre figyeltem fel, amely döntő változást hozott mindabban, amit addig a társadalom életéről, a társadalmi értékről és normákról gondoltam. Ez a számomra új és ilyen nagyjelentőségű társadalmi jelenség az elmúlt évtizedekben a természet változásainak az emberek egészségére gyakorolt különösen erős hatása volt. Ezután elmélyülten kezdtem el foglalkozni ezekkel a változásokkal és ezek hatásaival,

és hamar kiderült, hogy az ózonréteg elvékonyodása, az éghajlatváltozás, a levegő és a vizek szennyeződése, és számos más, ehhez hasonló változások egyre jobban egyre nagyobb kockázatot jelentenek az emberek, az állatok és a növények egészségére. Mindezek – kiegészülve a '90-es évek eleje óta a természetes gyógymódokkal foglalkozó kutatásaim eredményeivel –, olyan erős üzenetek voltak számomra, amelyek hatására úgy döntöttem, hogy attól a kutatási területtől, amellyel több mint két évtizedig foglalkoztam, és ahol számos komoly eredményt értem el – egy számomra ennél fontosabbá vált kutatási terület miatt –, részben eltávolodjak. Ettől kezdve az egészségpszichológia helyett a természet és a társadalom kapcsolata lett a fő kutatási területem. Ezen az új területen két kérdéssel foglalkozom alaposan.

Az egyik kérdés az, hogy a modern társadalmak milyen mértékben képesek alkalmazkodni a természetben történő változásokhoz. Erre a kérdésre az erőssé vált UV-B sugárzásához való alkalmazkodás vizsgálatával kerestem és keresem a választ. Ez egy különösen jó lehetőség ennek a kérdésnek a vizsgálatára, mert ebben az esetben nem térben és időben távoli célok miatt, vagy mások érdekében kell/kellene alkalmazkodnunk a természet változásaihoz, hanem saját és családtagjaink egészsége érdekében. Az elmúlt évtizedekben a Napból a Földre érkező UV-B sugárzás szintje az ózonréteg elvékonyodása miatt megemelkedett, és ez a szint az egész élővilág számára veszélyessé vált. Ennek a változásnak – amely egyértelműen az emberi tevékenység miatt következett be – egyre több áldozata van. Ezért fontos kérdés számunkra, hogy ha mindezt tudjuk, akkor milyen társadalmi, gazdasági és politikai érdekek akadályozzák meg, hogy a modern társadalmak tagjai a szakmailag részletesen kidolgozott egyéni és közösségi alkalmazkodási stratégiákat a saját érdekükben a megfelelő módon és megfelelő mértékben alkalmazni tudják.

A másik kutatási területem az éghajlatváltozás és a társadalmi változások kapcsolata. Ennek a kutatásnak a keretében indítottam el a „Klímabarát települések” programot, amelynek az a célja, hogy városokban és favakban az önkormányzatok és a helyi közösségek közösen készüljenek fel az éghajlatváltozás miatt jelentkező kihívásokra. Ennek az együttműködésnek a keretében több önkormányzat elhatározta, hogy a Szociológia Intézet közreműködésével és a helyi közösségekkel együttműködve kidolgozza a saját éghajlatváltozási stratégiáját. Az elmúlt tíz évben az éghajlatváltozással foglalkozó kutatásaim és a klímabarát településeken elért eredményekről szól a „Klímaparadoxonok” című könyvem, amely ebben az évben jelent meg. Ennek a könyvnek az alcíme talán még fontosabb, mint a címe, mert az alcíme, a következő kérdés: „Lehet-e harmónia természet és társadalom között?” A könyv kérdései a következők voltak: miért is alakult ki ilyen súlyos ökológia krízishelyzet a Földön és miért éppen Európában, a modern társadalmakban alakultak ki azok a tendenciák, amelyek a természetet pusztító folyamatokat ilyen mértékben felgyorsították. Miután ezen a fórumon vagyunk, azt a kérdést ennél pontosabban is meg kell fogalmaznunk: miért a keresztény Európában született meg a „kapitalizmus szelleme”, és miért éppen itt kapott ez a gondolat olyan erős társadalmi támogatottságot, amely ezt a szellemiséget sikerre vitte. Ehhez hasonló kérdéseket már több társadalomtudós is megfogalmazott, de közülük most mindössze kettőnek az eredményeit mutatom be röviden, mert ezek az eredmények szorosan kapcsolódnak az előadásom témájához, a természet könyvéhez. Több, mint 100 évvel ezelőtt Max Weber „A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme” című könyvében azt a folyamatot mutatja be, amelynek végeredményeként Európában, ezen belül Nyugat-Európában, az értékracionalitásnál a célracionalitás sokkal nagyobb társadalmi támogatottságot ért el, mint más kultúrákban. Ennek következtében a célracionalitást támogató társadalmi csoportok képesek voltak egy társa-

dalmi paradigmaváltás megvalósítására, és a vallásos alapokon álló társadalmi csoportokat sikerült kiszorítani a hatalomból. E hatalmi átrendeződés után a célracionális gondolkodás, és azon belül is a pénzügyi racionalitás, került domináns helyzetbe. Weber az általa bemutatott társadalmi átalakulási folyamat végeredményéről azt írta, hogy ennek következtében bekövetkezett „világ varázstalanítása”.

Közel 100 évvel később hasonló kérdésekkel foglalkozott Bruno Latour, a „Sohasem voltunk modernek” című könyvében, akit ezeknek a kérdéseknek a megfogalmazására már a Föld ökológia állapota is ösztönzött. Bruno Latour arra a következtetésre jutott, hogy a modern társadalmak „Alkotmányának” négy alapfeltétele volt. Ezek közül az egyik az, hogy tudatosan elszakították magukat a természettől, és úgy próbálták meg – és próbálják meg mind a mai napig – kialakítani a társadalmi együttélés szabályait vagy másként fogalmazva a társadalmi törvényeket, hogy ebben ne korlátozzák őket a természet törvényei. Ennek az „Alkotmányának” egy másik feltétele pedig az volt, hogy tudatosan elszakították magukat a vallástól is. „Senki sem igazán modern, aki nem ért egyet azzal, hogy Istent távol kell tartani úgy a természet, mint a köztársaság törvényeibe való beavatkozástól.” (63. o.)

Az első szempont a természet és a társadalom kapcsolatában történt paradigmaváltás miatt fontos számunkra, amelynek a jelenlegi ökológiai helyzet kialakulásában döntő jelentőségű szerepe van. A második szempont pedig nagyon hasonló ahhoz, amit Max Weber fogalmazott meg a világ varázstalanításáról. Saját egészségpszichológia és ökológia kutatásaim során azt tapasztaltam, hogy annak ellenére, hogy a „varázstalanítás” már hosszú ideje a domináns paradigma a modern társadalmakban, ezekben a társadalmakban mind a mai napig élnek olyan emberek és olyan közösségek, amelyek számára a világ nem veszítette el a varázslatosságát. Közülük sokak számára a természet is megőrizte a varázslatosságát, aminek köszönhetően a természet

és a társadalom harmóniáját könnyebben meg tudják valósítani. Éppen ezért a *Klímaparadoxonok* könyvem egyik konklúziója, hogy nem elég, ha csak célracionális megközelítésben keressük a választ az ökológiai kihívásokra, hanem ehhez újra fel kell fedeznünk a világ „varázslatosságát”. Akkor látok lehetőséget az ökológiai kérdések megoldására, ha ebben a tudományos megközelítések mellett a művészetek és a vallások is a jelenleginél nagyobb szerepet kapnak. Ezt a megközelítést, amikor az ökológia kérdések megoldásában tudomány, a vallás és a művészetek egysége megjelenik, holisztikus ökológiai szemléletnek nevezem. Ennek szellemében fogok a továbbiakban beszélni a természet könyvéről.

2008-ban, amikor a „Felelősségünk a teremtett viláგért” című körlevél készült, XVI. Benedek pápa egy szinódust hívott össze Rómába. A szinódus témája „Az Úr szava” volt. Ezen a szinóduson Erdő Péter és Udvardi György – aki a körlevél előkészítő munkacsoport vezetője volt – is részt vett. Csak később derült ki számunkra, hogy milyen szoros kapcsolat volt a szinódus és a körlevél között. Udvardi György elmondta, hogy az egyház vezetői egymás után álltak fel Rómában és mondták el, hogy: A keresztény hit nem egy könyvvallás! A keresztény hit egy olyan vallás, amelyben lehetőség van a Teremtővel való élő kapcsolat felvételére, és amelyben megérthetjük a Teremtő nekünk szóló üzeneteit. A Teremtő nekünk szóló üzeneteit – más források mellett – kiolvashatjuk a természet könyvéből is. Ezek a szinóduson elhangozott gondolatok ma már magyarul is olvashatók XVI. Benedek pápa „Az Úr szava” kezdetű apostoli buzdításában. Ebből fogok most felolvasni három rövid részletet. Az első részlet: „A keresztény hit nem könyvvallás. A keresztény hit „Isten szavának a vallása”. (14. o) „...a Szentírás hív, hogy a teremtést szemlélve ismerjük meg a Teremtőt.” (15. o) S végül a harmadik részlet: „A teremtés, *a teremtés könyve* is lényeges része annak a többszólamú szimfóniának, amelyben az egyetlen Ige fejezi ki magát. (14. o)

Az egyház vezetői 2008-ban egy számunkra nagyon fontos gondolatot fogalmaztak meg: a Biblia mellett a Teremtő számos más módon megszólít minket. Mivel ezt a fórumot a Szent Lélek ünnepe, Pünkösöd után tarjuk, elsőként azt említem meg, hogy ebben a Szent Lélek is gyakran segíthet minket. De bizonyára sokan ismerik Gyökössy Endre csodálatos könyveit. Az egyik ilyen könyvének a címe: *Isten elfelejtett nyelve, az álom*. Ebben több olyan példát is leír, amelyek azt támasztják alá, hogy az álom is része lehet ennek a „többszólamú éneknek”, amelyről a színóduson szó volt. De mivel most az ökológiai kérdésekkel foglalkozunk, ezért a továbbiakban a „természet könyvéről” fogok beszélni, amely szintén része a „többszólamú éneknek”. De miért is olyan fontos számunkra a természet és a természet könyve? Mit jelent ez a hasonlat számunkra? Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolásához ismét egy jeles szerzőhöz fordulok segítségért, aki ismert gondolatot mond el, de személyesen átélt tapasztalatai különös mély értelmet adnak ezeknek a gondolatoknak. Jálics Ferenc meditációs lelkigyakorlatokat vezet Magyarországon és számos más országban már évtizedek óta. Ezeknek a lelkigyakorlatoknak szerves része a természet szemlélése. De miért olyan fontos ez egy lelkigyakorlatban? Jálics Ferenc a II. világháború után Németországban töltött hosszabb időt. Az átélt élményeket a háborút követő hónapokban a körülötte lévő emberek közül sokan nehezen tudták feldolgozni, és emiatt egy rendkívül feszült helyzet vette körül. Amikor ezt a nyomasztó és feszült hangulatot már nem tudta elviselni, elment egyedül sétálni, és a természetben keresett menedéket és vigasztalást. Ezeknek a sétáknak a hatásairól a következőket írja a „Szemlélődő lelkigyakorlat” című könyvében: „Mindennap három, négy, sőt, öt órát is sétáltam. A természet nagyon jót tett, úgy éreztem, megtisztít. Hatalmas csöndet fedeztem fel benne, és mindig felülvélve tértem vissza. Gyakran csak felnéztem az égre, és önkéntelenül imádkozni kezdtem. A természetben, a mezőn és az erdőben a csillagok

fényénél és a Nap erejében megéreztem Jézus Krisztus jelenlétét, akiben minden teremtmény egyesül. Szívesen időztem a természetben és észre sem vettem, belülről mennyire megváltoztattott. Egy év után, amikor 1946-ban visszatértem Magyarországra, megerősödtek bennem a szemlélődés alapjai, amelyet utolsó adottságként és tisztánlátásként éltem meg. Ebben az időben szilárdult meg papi hivatásom is. Csak később, utólag világosodott meg előttem, hogy a természet, és – ahogy azután a Bibliában is olvastam –, különösen a pusztaság az Istennel való találkozás helye”. (34. o.) Ez az egész idézet a természet és az ember különleges kapcsolatára hívja fel a figyelmünket, és arra, hogy ha bajban vagyunk, akkor maga a természet is a segítségünkre lehet. De különösen fontos számunkra az idézet utolsó mondatata: „...a természet, és – ahogy azután a Bibliában is olvastam –, különösen a pusztaság az Istennel való találkozás helye.”

Számos más, hiteles szerzők által írt könyvekben szintén gyakran olvashatunk arról, hogy a természet segíthet a hitünk megerősítésén és a Teremtővel való közvetlen kapcsolatfelvételben. A hitünk megerősítésében és a Teremtővel való közvetlen kapcsolatfelvétel pedig azért kulcsfontosságú kérdés most számunkra, hogy lelkileg fel tudjunk készülni mindazokra a változásokra, amelyek a természet változásai miatt bekövetkezhetnek a társadalmak életében, és azért is, hogy ökológiai krízisek megoldásában segítségünkre legyen.

Ezután vizsgáljuk meg, hogy mit lehet kiolvasni a „természet könyvéből”. Először természetesen a Bibliához fordulok ennek bemutatásához, ezt követően azt mutatom be, hogy a természet közelében élő emberek mit tudnak kiolvasni a természet könyvéből, majd egy a természet szépségéről és csodájáról szóló költeményből idézek két versszakot, és végül a tudományos megközelítések lehetőségeiről fogok beszélni.

Egy mindenki által jól ismeri bibliai történetet a három királyok története. Ebből a történetből megtudhatjuk, hogy abban

az időben egy különleges csillag jelent meg az égen. A három királyok azt olvasták ki ebből az égi jelből, hogy hamarosan egy különleges esemény fog bekövetkezni a Földön. De nemcsak ennek a különleges eseménynek a közeli időpontját, hanem megközelítőleg ennek helyét is meg tudták határozni, sőt még azt is tudták, hogy mit kell tenniük ebben a különleges helyzetben. Ebből a szép történetből megtudjuk azt is, hogy jól tudtak olvasni a természet könyvében, és érdemes volt elindulniuk és érdemes volt ajándékot is vinniük. Ha azonban belegondolunk abba, hogy abban az időben összesen három ember tudta, hogy mit jelent az az égi jel, akkor már szomorúbbá válik ez a szép történet. Ilyen és ehhez hasonló történetek és események miatt tartom olyan fontosnak, hogy tudjunk olvasni a természet könyvéből. Nehogy mi is lemaradjunk egy az egész életünk, az egész ország, vagy esetleg minden ember vagy az egész élő világ számára fontos eseményről. De ez csak egy példa volt a Bibliában szereplő számos hasonló példa közül. Jézus Krisztus a példabeszédeiben gyakran használja a természetből vett hasonlatokat. Elég csak a szőlőtőre és a szőlővesszőre, a mustármagra vagy az ég madaraira gondolni. Ezek a példák is arra biztatnak minket, hogy jobban figyeljük a természetre és a természetben rejlő üzenetekre.

Ezek után röviden bemutatom a természet és a természet közelében lévő emberek különös kapcsolatát. Hosszú éveken keresztül a népi gyógyászat és a hagyományos temetkezési szokásokat kutatva jártam Gyimesfelsőlokra, egy erdélyi faluba, ahol az emberek mind a mai napig őrzik a hagyományos szokásaik egy részét. Így személyesen láthattam, hogy milyen különleges viszonyuk van a növényekhez, az állatokhoz, a Naphoz és a Holdhoz és a természet egészéhez. Egy személyes élményem is jól példa erre a különleges kapcsolatra. Az egyik csíksomlyói búcsú idején, amikor egy szép nyári napon a gyimesfelsőloki keresztaljjal együtt zarándokoltunk Csíksomlyó felé, láttam, hogy útközben a gyimesiek folyton kémlelték az eget. Így tud-

tam meg, hogy azért várják, hogy a keresztalját megverje az eső, mert akkor sok eső lesz a nyáron és bő lesz termés. Bizonyára mindenki ismer sok ehhez hasonló történetet, amelyekből megérthetjük, hogy mennyire más ez a kapcsolat és kötődés a természethez, mint a városi emberek viszonya. Erről a különleges viszonyról szól az a történet is, amit Gárdonyi Géza írt meg az „Én falum” című könyvében. Ezt a könyvet arról a faluról írta, ahol fiatal falusi tanítóként dolgozott. Gárdonyi Géza az egyik nyári szünetbe elhatározta, hogy Borza Jánost, az öreg juhászt, megtanítja írni és olvasni. De ezen szándéka meghiúsult, és nem ő tanította meg a juhászt írni és olvasni, hanem az öreg juhász tanította meg őt arra, hogy mit lehet kiolvasni a természet könyvéből.

„A múlt nyáron sokszor meglátogattam. Kedvem volt volna rá, hogy megtanítsam olvasni. Azonban ő csak a fejét rázza rá.

- Nem akarok pap lenni – mondta –, elég nekem a magam két könyve.
- Micsoda két könyv?
- A nappali meg az éjjeli.
- Micsoda nappali meg éjjeli?
- Nappali könyven a mező. Az éjjeli a csillagos ég.

Aztán ő tanított engem olvasni a maga két könyvéből. Megismertette velem a vérfüvet, amelytől kinyílnak a bilincsek. A Mária könyvét, amely örökké remeg a fűszálak között. A temondádfüvet, amelynek a gyökerét mindenkinek a nyakán kellene hordania. A föld füstit, amely a kopasz-ságról használ. A szerelem almáját, amelynek piros a virága. Szent Antal virágát, amely eső jósol. A Boldogasszony haját, a Salamon pecsétjét és tömérdek más titkait a földnek, úgyszintén az égnek is, ahol minden csillagnak neve van; s a csillagok között táltosok meg garabonciás diákok kóborolnak. Beszél az öreg az éghasadásról is, amikor az ég megnyílik és az ember bepillanthat a mennyországba.” (31. old.)

Ebből a történetből megtudhatjuk, hogy mi mindent lehet kiolvasni a természet könyvéből, és hallhattuk újból azt is – de

most egészen más megközelítésben –, hogy a természet a hit egyik erősítője lehet.

A következő idézet a művészetek és a művészek szerepére hívja fel a figyelmünket. Sok ember rendelkezik olyan érzékenységgel, amellyel másoknál jobban rá tudnak hangolódni a természet üzeneteire. Közülük a művészek azok, akik ezeket az üzeneteket számunkra érthető nyelven, művészi formában meg tudják fogalmazni. Petőfi Sándor az egyik ilyen költő, akinek „A Tisza” című versét mindenki jól ismeri. Ebből a versből két versszakot azért fogok most elmondani, hogy ennek a hangulatát minél jobban átérezzük.

*Ottan némán, mozdulatlan álltam,
Minttha gyökeret vert volna lábam.
Lelkem édes, mély mámorba szédült
A természet örök szépségétül.*

*Oh természet, oh dicső természet!
Mely nyelvre merne versenyezni véled?
Mily nagy vagy te! mentül inkább hallgatsz,
Annál többet, annál szebbet mondasz.*

Hát ez a varázslatosság az, amiről korábban beszéltem. Ez az, amikor visszatalálunk a természet varázslatos világába. Így válhat a modern világ által tárgyiasított természet újra élővé számunkra. Ha mi is át tudunk élni hasonló élményeket, mint Petőfi Sándor, akkor könnyebben észrevesszük azt is, hogy a természet vagy a természet közvetítésével a Teremtő, milyen üzenetet küld számunkra.

Végül a tudományos eredmények közül említék meg egyet, ami segíthet minket abban, hogy megértsük a Teremtő nekünk szóló üzenetét. Mint említettem, sokat foglalkozom az erős napsugárzás kockázataival. A kutatás közben évek óta gondol-

kozom azon, hogy „mit üzenhet nekünk a Nap” az erős sugaraival. Miért jobb, ha a nagy melegben fedett vagy még inkább zárt helyen tartózkodunk, amikor legszívesebben egy hűvös vízpart mellett lennénk? Ha kimegyünk a szabadba, akkor miért kell/kellene a nagy meleg idején is hosszú ujjú inget, hosszú szárú nadrágot hordanunk? Mi történt velünk? Mit jelent ez számunkra?

Az első szinte megától értetődő válasz az, hogy ha azt az ózonréteget, amely természetes védelmet adott az egész élővilág számára elrontottuk, akkor legalább próbáljunk meg mi magunk vigyázni magunkra. Így megtapasztalhatjuk, hogy milyen nehéz feladat ez a védelem, és hogy milyen életbevágóan fontos „szolgáltatást” nyújtott, és részben nyújt még ma is nekünk az ózonréteg. De lehetséges válasz ezekre a kérdésekre az is, hogy nemcsak a társadalmi, de a természeti törvények megsértésének is súlyos következményei lehetnek. Ha felismerjük és értékeljük a természet rendjét, akkor valószínűleg könnyebben tudunk figyelni arra, hogy ne sértsük meg a természet törvényeit.

Az előadásom végén arra szeretnék biztatni mindenkit, hogy tanuljon meg olvasni a természet könyvéből. Szociológusként pedig ezt azzal egészítem ki, hogy mindaz, amit kiolvasunk a természet könyvéből, akkor válhat igazán a segítségünkre, ha az közösségi tudássá is válik. Hiszen a személyes, nekünk szóló üzenetek mellett számos olyan üzenetet is kaphatunk, amelyekre csak közösen, közösségben lehet megtalálni a megfelelő választ.

Befejezésül pedig azt szeretném elmondani, hogy több évtizedes kutatásaim egyik eredménye, hogy az a társadalom, amely elszakad a természettől és a vallástól, az rövid távon ugyan érhet el sikereket, de a természeti törvények megsértésének mértékétől függően bajba sodorja saját magát és kockáztatja a társadalom jövőjét. Ezért azoknak a civil szervezeteknek, amelyek ma ide eljöttek, azt tanácsolom, hogy kapcsolódjanak be abba a közös gondolkodásba, amely arra a kérdésre keresi a választ, hogy hogyan képzelhető el a 21. században egy olyan társadalom, amely

A természet könyve

sem a természet törvényeit, sem a vallási törvényeket nem sérti meg. Bízom benne, hogy a vallásos civil szervezetek is hozzájárulnak ahhoz, hogy újból tudjunk olvasni a természet könyvéből, azért hogy megértsük a Teremtő nekünk szóló üzeneteit, és azért is, hogy – bármilyen nehéznek látszik ez most – újból harmóniában éljünk a természettel.

Köszönöm a figyelmet!

Strommer Pál, levezető elnök:

Köszönöm szépen. A Magyarországi Református Egyház elkötelezett a teremtett világ iránti felelősségvállalásban. Ezért a Skót Egyház környezettudatos programjához hasonlóan a magyar gyülekezetek és egyházak számára egy önkéntes teremtésvédelmi környezettudatos programot indított, amely segíti azokat, akik tenni akarnak a teremtett világ megóvásáért. Közösségeket mozgósítottak több településen. Erről a mozgalomról hozott híreket ifj. Gyimóthy Géza, akinek fogadják szeretettel „ÖKO Tudatos közösségek” című előadását.

ÖKoTudatos közösségek

ifj. Gyimóthy Géza
környezetmérnök

Magyarországi Református Egyház Ökogyülekezeti Mozgalma

Tisztelt Elnök úr, tisztelt Konferencia! Református emberként engedjék meg, hogy *Áldás, békesség!*-gel köszöntsem Önöket.

Az előadás elején magát az ökogyülekezet fogalmát szeretném először is tisztázni. Sokakban esetleg felmerülhet az a kérdés, hogy Ökogyülekezet ez vajon egy új gyülekezet, vajon ez egy új vallási csoportosulás, mit is akarhat a Református Egyház az öko-témában, hogyan is egyeztethető össze ez az Egyház mindennapi tevékenységével, működésével?

Mint ahogy Elnök úr is a felvezetőjében említette, a Magyarországi Református Egyház (MRE) egy saját, azonban nem csak a saját gyülekezetei számára készített programjáról van szó, amely idő-

közben mozgalmá nőtte ki magát. Fogalmazhatunk úgy is, hogy ez egy új, azonban annál fontosabb missziói terület!

Az MRE 2010. év során a Skót Egyházzal, a Church of Scotland-al együttműködési megállapodást kötött – természetesen számos más területen működik együtt a Skót Egyházzal – ennek keretében indítottuk 2012. januárban útjára az Ökogyülekezeti, teremtésvédelmi programot, amely idestova több mint két évtizede működő EcoCongregation néven futó önálló egyházi intézményként van jelen a skót testvérek életében.

Tehát nem másról van itt szó, mint a Magyarországi Református Egyház teremtésvédelmi programjáról. A mi közösségünk, a keresztény érték alapú közösségünk, a környezet és természet védelmének ügyét teremtésvédelemként definiálja, fogalmazza meg. Így teszünk mi is a Magyarországi Református Egyházban.

A program célját négy pontban foglaltuk össze, amelyet Önök is láthatnak, a kivetített dián:

- önkorlátozás képességének növelése,
- teremtésvédelem gondolatának népszerűsítése,
- környezeti tudatosság felélesztése az egyházban,
- valamint közösségépítés.

Nagyon örülök, hogy itt az előttem szóló Antal úr is említette a közösségek fontosságát, szükségességét. Mi sem egyéb másra vállalkozunk annál, mint hogy a vidéki, illetve a városi gyülekezeteket ösztönözzük, és egyben segítsük az ökotudatos keresztényen lelkiség fenntartásában.

Az Ökogyülekezeti Tanács eddigi tapasztalatai, hogy a gyülekezetek a környezettudatosságot és a közösségépítést a teremtésvédelem mentén élik meg, így adja magát a feladat, hogy mint tanácsadó testület mit is tudunk mi ehhez szervezeti háttérként nyújtani. Ahogy említettem, egy viszonylag jól kialakult, 20-25 éves múlttal rendelkező skóciai tapasztalatot sikerült adaptálni magyar viszonyokra, mert – őszintén mondva – bele sem merek gondolni abba, hogy a skót testvéreknél működtetett 13 modulból álló minősítési rendszert kellene végigjárni, mire az adott gyülekezet megkaphatja

az Ökogyülekezeti díjat, hát tartok attól, hogy nálunk ez a program kevésbé lenne sikeres. Így kicsit jobban a magyar viszonyokra mondhatni „magyarosításra” került sor, és e mögé egy szervezeti háttérrel – Tanácsot – hozott létre a megállapodás következtében a Református Egyház Zsinata.

Ezen a dián láthatják Önök is, hogy az Ökogyülekezetek mögött a Tanács áll, ez egy 10-12 tagú testület, amelynek jómagam is tagja vagyok a 2012-es indulás óta. A program vezetője dr. Kodácsy Tamás elképzelései mentén nem a református lelkészek tanácskozásának egy újabb fórumát hozták létre, hanem több olyan területről hívott be a Református Egyházhoz kötődő embereket, szakértőket, közéleti szereplőket, minimalizálva ezzel is a Tanácsban helyet foglaló a református lelkészek számát, hogy valóban egy tanácsadó testületként tudjon működni.

Az Ökogyülekezeti Tanács 10-12 tagból álló testületében, a tavalyi év óta egyfajta nővum, hogy az állandó tagok mellett az Ökogyülekezetek, a minősített Ökogyülekezetek is küldötteket delegálnak, így aktívabban is részt tudnak venni az Ökogyülekezeti Mozgalom formálásában. Továbbá van egy a koordinátori, adminisztratív feladatokat is ellátó kolléganőnk, ő az Ökogyülekezeti referens, aki zsinati alkalmazottként látja el a feladatokat.

Az Ökogyülekezeti címről és a díjról is ejtsünk néhány szót. A skót tapasztalatok alapján és a magyar adottságoknak megfelelően a hazai református gyülekezeteknek nem kell 13 modult végigvinni, hanem tulajdonképpen két A/4-es oldalnyi anyaggal pályázhatnak, erre minden évben tavasszal meghirdetésre kerülő címre és díjra. Nem nagyon bonyolódna bele abba, hogy mi a különbség a cím és a díj között, a lényeg a gyülekezetek teremtésvédelem iránti elköteleződése. Azt gondolom, koncentráljunk az Ökogyülekezeti díjra, amely egy jól átgondolt fejlesztési terven kell, hogy alapuljon, bemutatva az Ökogyülekezeti díj pályázása előtti állapotot, majd a gyülekezet, illetve felekezet jelenlegi és jövőbeni tevékenységét, mit tesz azért, hogy egy jobb környezeti, egy jobb teremtésvédelmi állapotot elérjen.

Fontos hogy az elért eredményeket minimum három évig fenn kell tartani, azután lehet az elismerés/díj további hosszabbításáról is beszélni. Tehát a fenntartásra is elég nagy hangsúlyt fektetünk.

A következő dián feltüntetésre kerültek a hazai és nemzetközi szervezetek, hálózatok, úgy mint az Ararát Evangélikus Teremtés-védelmi munkacsoport, az Európai Keresztény Környezetvédelmi Hálózat (ECEN-European Christian Environmental Network), de nagy hiba lenne, ha úgy mennék tovább, hogy nem említem a római katolikus testvérek Naphimnusz Egyesületét, akikkel szintén, több sikeresen megvalósult közösségi alkalmon vagyunk túl.

Az elbeszélések alapján – ezt nekem is a program vezetője, Kodácsy Tamás mesélte –, ez az egész ökotudatos keresztény-keresztényen aktivitás úgy indult volna, hogy egy nagy „ökumenikus-ernyő” alá összehozzuk a felekezeteket, mert ezt én magam sem hiszem, hogy itt külön-külön bármelyik egyház/felekezet tudna önállóan eleget tenni a teremtés védelem ügyében....

Aztán mégiscsak külön, mindegyik történelmi egyház, megszervezte, kitalálta a saját legjobb belátása szerinti a maga teremtésvédelmi programját, meglátásom szerint jól is van ez így. Idővel, hála Istennek, eljutottunk azonban arra a szintre, hogy minden évben ősszel, szeptember utolsó hetében együtt ünnepeljük a Teremtés Hetét, egy ökumenikus istentisztelet alkalmával.

Jellemzően ezen az alkalmon kerülnek kiosztásra a pályázaton elnyert Ökogyülekezeti-díjak. Továbbiakban, röviden néhány szót ejtenék a partnerségről. Ahogy említettem, úgymond program donorként a Skót Egyház támogatását élvezzük, további németországi támogatással karöltve, valamint a programok, alkalmak tekintetében erősen támaszkodunk a világi civil kezdeményezésekhez.

Meglátásunk szerint a környezetvédelem területén sok jó hazai, nemzetközi kezdeményezés van, amelyek még ráadásul jól is működnek, így a stratégia inkább az, hogy csatlakozzunk, ösztönözzük a gyülekezeti közösségeket ezen jól működő dolgokhoz történő csatlakozásra. Így tettünk, amikor akár a „bringázz a munkába” BAM akciót népszerűsítjük és veszünk benne részt, de említhetném akár a

WWF által meghirdetett Föld órája, illetve az egyéb más környezeti, szemlélet formálási akciókat elindító tevékenységek is nagy hatással vannak ránk. Ezeket az alapvetően világi alkalmakat gyülekezeti szinten is tudnak jól működni, bátran lehet hozzájuk csatlakozni.

A következő néhány percben egy rövid áttekintés, hogy mégis a teremtésvédelmi szempontból a Magyarországi Református Egyház Ökogyülekezeti Mozgalmának hogyan is néz ki egy éves menetrendje.

Minden évben tartunk egy konferenciát, az Ökogyülekezeti Konferenciát adott tematikával, az adott téma szakértőivel, hazai magas szintű képviselőivel, meghívott előadókkal. Az év során, még az iskolai tanévben meghirdetjük, a kimondottan egyházi középiskoláknak szóló Országos Teremtésvédelmi Versenyt (OTV) és tanulmányutat. Ez az első évben annyira jól sikerült, hogy a skót képviselet a verseny végén a győztes csapatnak felajánlottak egy egyhetes skóciai tanulmányutat. Szeretnénk az egyházi oktatási intézményekben az OTV-t olyan rangra emelni, hogy hasznos, értelmes vetélkedős tanulmányi időtöltéssel mindenképpen vonzó legyen a fiatalok számára.

Említettem korábban is, most azonban csak röviden felsorolásszinten, jelezném, hogy több civil szakmai szervezettel is van névleges együttműködésünk. Itt a Magyar Madártani Egyesületet említeném, az elmúlt esztendőkből sikeresen meghirdetett fotópályázaton vagyunk túl, a madáretetés és énekes madarainkhoz kapcsolódó felhívással. Igen, abban is üzenetünk van, hogy „nézzétek az ég madarait”, a teremtett világ minden egyes teremtményeire figyeljünk oda, őrizzük őket.

Szintén fontos, valószínű, hogy nem ismeretlen Önök előtt, a Magyar Református Szeretetszolgálat egy kiemelt programja, az *Egyháztáji*, amely ezer szállal kötődik az Ökogyülekezeti Mozgalomhoz. Összefoglalva egy mondatban, nem másról van itt szó, mint a vidéki termelők, de leginkább az egyházhoz kötődő vidéki termelők összekapcsolása a városi fogyasztókkal. Az alábbi dián látható egy egészen friss kép a Budai Református Gyülekezetről, és annak Egyháztáji vásáráról – itt, velünk átellenben a Duna túlsó partján.

Ez egy márciusi felvétel, ahol a helyi termékek vásárlására nyílik lehetőség a templom körül. A helyet, az infrastruktúrát a gyülekezet biztosítja, így az Egyháztáji keretében városi fogyasztók vidéki, református kötődésű termelőktől tudnak kiváló minőségű magyar terméket vásárolni.

Engedjék meg, hogy záró gondolatul az Ökogyülekezeti Tanács egyik közéleti szereplőjétől, Fekete Ágnestől a legutóbbi Teremtés Hetére kiadott elmélkedéséből olvassak fel Önöknek, és egyben ezzel zárjam is előadásomat, kérem, hallgassák kellő figyelemmel.

„A Teremtés Hete arra jó, hogy elgondolkodjunk a körülöttünk zajló folyamatokról. Lehet persze sopánkodni azon, hogy a nagy emberek, a különböző államok miért nem tesznek lépéseket azért, hogy ne szennyezzük a bolygónkat. Talán érdemes azon is elgondolkodni, hogy zajlik ez piciben, a kis közösségi szinten vagy akár egyéni szinten. Az egónk, saját énünk magasra emelése minket tesz tönkre, embereket és részben ember alkotta környezetet, a *nekem ez jár, nekem ehhez jogom van* gondolat mentén. Csak a szelíddé váló ember képes arra, hogy megőrizze Isten teremtett világát. A hegyi beszéd üzenete szerint boldogok a szelídek, ők öröklik a földet. Továbbá Jakab apostol levelében olvashatjuk: „A felülről való bölcsesség pedig először is tiszta, azután békeszerető, engedelmes, irgalmas-sággal és jó gyümölcsökkel teljes, nem kétkedő és nem képmutató.”

Adj a Isten, hogy megkapjuk tőle felülről ezt a bölcsességet.

Köszönöm szépen megtisztelő figyelmüket.

Strommer Pál, a fórum levezető elnöke

Tisztelettel kérem mai utolsó felkért előadónkat, Zalka Katalin újságírót, hogy számoljon be nekünk egy civil kezdeményezésről, ami környezetünk megújítását szolgálja. Beszéljen a virágos házakról, közterekről.

*Virágos házak, közterek – civil kezdeményezés
környezetünk megújítására*

Zalka Katalin
újságíró, városSZépítő

Tisztelt Jelenlevők!

Pozsony Vármegyében a felvidéki Jókán születtem, egy két-nyelvű, szlovák-magyar nagy faluban, a Kis Duna partján. Keresztény szülők, nagyszülők, igaz hitű pap, példás tanítók, és szigorú erkölcsű falu volt gyermek és ifjúkorom biztos háttere.

Assisi Szent Ferences lelkülettel csodáltam és szerettem az engem körülvevő növény-, állat-, és ásványvilágot. Beszélgettem a fákkal, virágokkal, kezemből etettem az állatokat.

Két gyermekemet is a Teremtés teljes művének tiszteletére, szeretetére neveltem.

Életem elmúlt negyven munkás évében újságíróként leginkább arról írtam, amit hiányoltam a világban, olyan emberek munkáját, életét mutattam be, akik példáját követendőnek gondoltam.

Egy évvel ezelőtt úgy döntöttem, hogy leteszem a tollat (egy időre), és az elmélettől, a gondolati síkról a fizikai szintre lépek, a két kezemmel alakítok ki valós, megfogható dolgokat. Amit hiányolok, azt megteremtem. A világban uralkodó bizonytalanság miatt az idő sürget.

És elindult egy történet.

Korábban a két házat kétméternyi gyomos, füves sáv választotta el, egy rozsdás, düledező kerítéssel. A lakók nem ismerték, nem köszöntötték egymást.

Egy szépipítő szándék és egy szezon elég volt ahhoz, hogy a gyomot felváltsák a rózsák, liliomok, íriszek, levendulák, szarkalábak, hortenziák, jázminbokrok, hunyorok, tulipánok, krizantémok, kankalinok, sarkantyúkák, borzaskák, a margaréta, szegfű, hajnalka, bőrvirág, díszfű, pünkösdi rózsa. Többnyire ajándékba kapott magokból, tövekből, hagymákból. A rozsdás kerítést befutotta a hajnalka, szagos bükköny, iszalag. Varázslat történt, a két házat most már nem elválasztja, hanem összeköti a virágsáv, a lakók köszöntik egymást. S mert a virágok szaporodnak, gyarapodnak, túlnőnek a kerítésen, ez a történet is túlnőtt a kerten...

Szerettem volna látni, hogyan működik ez tágabb térben. Egymást nem ismerő embereket vajon össze tudja-e kötni a természet, a virágok szépsége? Meghallják-e az emberek az autózajban a szépség finom hangját, a színek, illatok szólíthatóságát? Mi történik, ha elhanyagolt parkszögleteket, üres virágágyásokat, járdaszéleket gondozásba veszek, és a szemét, a kitaposott járdaszél helyén szép, színes virágok jelennek meg? És elkezdtem a városSZépítést.

Virágszigeteket hozok létre a város legforgalmasabb pontjain, mini kiskerteket, amelyek szépségükkel megszólíthatják a sietős járókelőket, a buszból, a személyautójuk ablakából kitekintőknek. Jó esetben megérintik a szívüket, és látványukkal nemcsak örömet

szereznek, de kreativitásra is ösztönöznek. Így születtek meg az általam létrehozott virágszigeteken túl most már lakossági virágszigetek is. Mindez egyelőre Budapest Hegyvidék XII. kerületében, Pokorni Zoltán polgármester úr támogatásával, és fokozatosan az itt lakók és cégek bekapcsolódásával.

Ez idő alatt egyre jobban kezdtem a környezetet ilyen szemmel nézni.

Több dolog megfogalmazódott bennem. Egyrészt, hogy a közterületek, ha jó esetben gyomtalanok, és be vannak ültetve virágokkal – ami legtöbb esetben a legolcsóbb 3-4 virágfajta – mindössze azt az üzenetet hordozza, hogy „LETUDTUK”. Az ember szeme elsiklik fölötte, mert évek óta ezt látja. Nincs jele ember és természet szoros kapcsolatának. Nincs jele a szerető odafordulásnak.

Az ember lehetősége, hogy a virágok társításával, elhelyezésével alkotó módon megemeli azt, ami adott, és így élő művészet, kertművészet születik. Ez frissítően hat, és hasonló létrehozására ösztönöz. Nem annyira pénz kérdése. Saját példám is mutatja.

Eleinte virág nagykereskedéseket lelkesítettem be, és álltak mellém. Ma már lényegében csak áthelyezem a szépet onnan, ahol főleg van, oda, ahol nincs.

Így kaptunk és kapunk a kerület kertjeiből már virágokat. Ami új, hogy egész falvak gyűjtik majd 2015. augusztus-szeptemberében össze azokat a virágokat, növényeket, amelyeket Budapestnek ajándékoznak. Milyen szép jelképes üzenete van ennek!

Aktivitásom során megérintett, hogy a templomaink környezete mennyire sivár. Holott, ha valahol, itt kellene, hogy a teremtett világ szépsége megmutatkozzon. Van kertész, vannak virágok, de mégis az egész sivár, le van tudva, úgy, mint a közterületeken. Miért? Nem vesszük komolyan, hogy a növények is Isten teremtményei? Hogy a szépség a Teremtő lélekemelő ajándéka?

Nem elég virágot ültetni, egy üzenetet is ott kell hagyni. A teremtő munkáját folytatni, hogy a szépség a virágokon keresztül spirituálisan is hasson. A varázslat, a szépség evangelizáljon.

Kézműveseket is bekapcsoltam a munkámba. Most egyelőre kosárfonókat, akik kerítést, ágyásszélet fonnak, majd madarat, kedves állatot kreálnak a fűzfa vesszejéből, de készültek madárete-
tők, s nemcsak fából, de vesszőből, kerámiából, vasból is.

Mi köze van a kis kerteknek a kézművesekhez? Ugyanaz az az Isten adta alkotó készség, tehetség hozza létre a mives tárgyakat, mint a kreatív kertet. Ezek a szorgalmas emberek – a kézművesek, népművészek, iparművészek – megújuló anyagokat használnak, a fölöslegeset teszik hasznossá, ihletett állapotban, sokszor magá-
ért a szépségért alkotnak, többnyire családi vállalkozásokban, ahol nem a haszon a hajtóerő. Mindezt a legkisebb ökológiai lábnyom-
mal!

Előjáróinktól kérdezem: Nem gondolnak arra, hogy okos dolog lenne ezeket a működő műhelyeket megtámogatni, az akadályozó szabályokat, törvényeket elhárítani, hogy egyrészt maguk és családjaik megéljenek a saját alkotó munkájukból, sőt munkahelyeket tudjanak létrehozni? Megélhetést adnának nem lélekölő robo-
lás, hanem lélekemelő alkotás útján, hogy egy nem csak gazdasá-
gilag, hanem a szó szoros értelemben is virágzó Magyarországon gazdaglelkű alkotó emberek éljenek, megéljenek, boldoguljanak. Lelkileg fejlődjenek. Munkájukkal is dicsérik a Teremtőt.

Köszönöm, hogy meghallgattak.

Strommer Pál, a fórum levezető elnöke

Köszönjük szépen Katalin, hogy virágokat hozott ide, ebbe a te-
rembe. Most az előre bejelentett kétperces felszólalókat kérem a
pódiumra. Három felszólaló jelentkezett, és abban a sorrendben
fogom őket a pódiumra kérni, ahogy feliratkoztak a recepciónál.

Elsőként majd Rohály Gábort, másodikként Sztatényi Györ-
gyöt, harmadikként Németh Szilárdot.

Hozzászólások

Rohály Gábor:

Köszönöm szépen a lehetőséget, hogy megszólalhatok. Szeretettel üdvözlöm mindannyiukat a Naphimnusz Egyesület nevében. Nagyon köszönöm Antal Z. Lászlónak és Gyimóthy Gézának, hogy megemlékeztek az egyesületünkről. Én egy olyan alapgondolatot szeretnék itt megosztani, egy olyan gondolatmenetet, ami elvezetett minket oda, hogy sok tennivalónk van az erkölcs és a környezetvédelem, teremtésvédelem összekötésében.

Beszéltünk arról, hogy a világot mennyi módon terhelik a cselekedeteink. A háztartási vegyszerektől kezdve az energetikáig nagyon sok minden szóba került. De ez a réteg nem magában áll. Nem azért tesszük ezeket a dolgokat, amivel a környezet terheli, mert egyszerűen nem tudunk jobbat. Ezek a tettek a céljainkat szol-

gálják, a céljaink pedig az értékeinkre épülnek. És az értékeinket aszerint fogalmazzuk meg, hogy mi a meggyőződésünk, mi a hitünk. Ha szeretnénk a tetteket megváltoztatni és kevesebbel terhelni a környezetet, akkor mi azt gondoljunk, hogy fel kell ismernünk ezt a rétegződést, és alul, a hitnél kell elkezdeni a változást, felismerni, hogy mit szeretnénk mindebben. Az, aki ezt nemcsak át tudja gondolni, de át is érzi, meggyőződésünk szerint egész másképpen fog viszonyulni a teremtett világhoz, de nemcsak ahhoz, hanem embertársaihoz is. Ezen a ponton mérhetővé válik, hogy a nemsokára megjelenő új pápai enciklikában miért az a várankozásunk, hogy ez a két dolog összekötésre kerül. A környezetvédelem és a társadalmi szolidaritás ugyanazokból az erkölcsi alapokból építkezik, ha valamit ott lent sikerül megváltoztatnunk, akkor meggyőződésünk, hogy sok minden fordul jobbra. Köszönöm, hogy meghallgattak.

Strommer Pál, a fórum levezető elnöke

Köszönöm szépen. Most Szlatényi Györgyöt kérem, aki a Katolikus Iskolák Diák Sportszövetsége nevében fog felszólalni.

Szlatényi György:

Köszönöm a lehetőséget. Tisztelt Elnök úr, Hölgyeim és Uraim!

Talán erről a szervezetről nem mindenki hallott: 1993-ban alakult a Katolikus Iskolák Diák Sportszövetsége. És hogy kerül úgymond a csizma az asztalra? Azt gondolom, hogy abban mindannyian egyetérthetünk, hogy a jövő záloga az ifjúság és a felnövekvő nemzedék. Mi egy sajátos formában, a mozgással, a sporttal szólítjuk meg az ezekben az iskolákba járó gyerekeket, és sporttalál-

Hozzászólások

kozókon keresztül olyan élményt próbálunk nekik adni, ami kihat az egész felnőtt fejlődésükre, személyiségükre.

A mai nap sokkoló adatokat hallhattunk Kőrösi Csaba igazgató úrtól, hogy tényleg a 24. órában van az emberiség, de azt is hallottuk, hogy Magyarország viszonylag jó irányban halad a környezetvédelem és a környezet megóvása területén. Mi olyan kicsi szelet vagyunk, hogy ha jól is végezzük dolgunkat és kiskerteket csinálunk a környezetünkben, az nagyon jó, de maga a világnak a trendje sajnos nem alapvetően Magyarországon múlik. Én úgy gondolom, hogy Harrach Péter elnök úrnak az a megjegyzése viszont igazán figyelemre méltó, és ezzel teljesen egyetértek, hogy a környezetszennyezés kategóriába beletartozik a szóval, a képpel, a magatartással való környezetszennyezés. És itt kapcsolódik be az a nevelés, a sport általi nevelés, amit mi megpróbálunk a rendezvényeinken megvalósítani. Ezeken a sporttalálkozókon az egészség megőrzés mellett a környezetvédelem konkrétan megjelenik azzal, hogy hulladékszigeteket helyezünk el, a szabadidőben teszteket próbálunk meg kitöltetni a csapatokkal, tehát bevisszük a környezettudatos nevelést a rendezvényekre. Ami a legfontosabb, hogy érezzék együtt jól magukat ezek a fiatalok egy olyan erkölcsi háttérrel megerősödve, ami a jövőre biztató lehet.

Köszönöm szépen.

Strommer Pál, a fórum levezető elnöke

Köszönöm szépen. Most Németh Szilárdot, a Szentimrevárosi Egyesület képviselőjében szólítom az emelvényre.

Németh Szilárd:

Tisztelt Elnök úr, kedves hallgatók! Én inkább egy közérdekű bejelentést vagy felhívást szeretnék tenni és remélem, hogy bőven belül a két percen. Már említette az előttem szóló, hogy Ferenc pápa környezetvédelemmel foglalkozó enciklikája hamarosan megjelenik. A Szentimrevárosi Egyesület azt vállalja, hogy amennyiben magyarra is lefordítják ezt, és mindenki számára hozzáférhető lesz, akkor egy beszélgetéssorozatot szeretnénk elindítani. Erre a beszélgetéssorozatra azok, akik elolvassák az enciklikát és hozzáfűznivalójuk van vagy szeretnék megvitatni, az előttem kivetítőn látható e-mail címen lehet jelentkezni. Vélhetően, ha nagy az érdeklődés, akkor nagyobb vidéki városokba is elmegyünk ilyen beszélgetéseket megtartani, levezetni.

Ennyit szerettem volna a konferencia témájához hozzászólni.

Köszönöm szépen.

Zárszó

Strommer Pál

a fórum levezető elnöke

Köszönöm szépen. Tisztelt Hölgyeim és Uraim! A mai napon áttekintést kaptunk arról, hogy mik a politika célkitűzései európai szinten, magyar szinten. Kaptunk tudományos kitekintést egyes környezetvédelmi, természetvédelmi kérdésekben. Kaptunk Szentírásai indíttatást, és kaptunk jó néhány civil kezdeményezést arra, hogy hogyan óvjuk a körülöttünk lévő világot. Amikor arról beszélünk, hogy a szellemi környezetünk veszélyben van, mert szennyezett, azt gondolom, hogy a magunk felelősségét nehéz eltagadni abban, hogy ezt a szellemi környezetet tisztítsuk. Tisztítsuk, mint keresztény emberek, és tisztítsuk, mint keresztény civil szervezetek képviselői. Azt gondolom, hogy ehhez a munkához legelőször is rettenetesen mély alázatra van szükség. Több előadás közben nekem a nyilván Önök által

is jól ismert bűvészinás története jutott eszembe. Több dráma, film, zene szól erről a bűvészinásról, aki a mestere munkáját ellesve és nagyon ambíciózusan elindít egy gépezetet, vagy egy bábut. El tudja indítani, tehát valóban tehetséges. Viszont nem tudja kontrollálni és nem tudja megállítani. Így vagyunk mi a ránk bízott világgal is, hogy sok részletét már talán ismerjük, és néha egy kicsit vagy nagyon elbizakodottak vagyunk abban, hogy milyen hatással is tudunk lenni erre a világra.

Ahhoz, hogy ezt jól megértsük, azt gondolom, hogy a legjobb szó az alázat, amivel megközelíthetjük ezt a kérdést, és a Teremtőnk szándékait. Meg hát azt is megtanultuk akár a mai előadásokból is, hogy ehhez rendkívüli racionalitásra, ésszerűsége van szükség. Hiszen nagyon nehéz egyensúly az, amit a környezetünk, a gazdaságunk, a társadalmunk fenntartható fejlődése irányában meg kell tartanunk, mint egyensúlyt.

És végül azt gondolom, és erre is kaptunk szép példát az előadásokból, arra tudunk vigyázni, amit igazán szeretünk. Az a szerencsénk, hogy a Teremtőnk olyan világot adott nekünk, amire rácsodálkozhatunk, próbálhatjuk megérteni. A racionalitás megértése esztétikai szépséget is jelent, és rácsodálkozhatunk mint egy művészi alkotásra, nézzünk a virágokra, vagy a madarakra, amelyek messze felülmúlnak mindenfajta képzőművészeti alkotást. Ebben is felelőségünk van, azt gondolom, és ha itt körültekintek a korunknál fogva is, meg kereszténységünknel és civil szervezeti létünknel fogva is felelőségünk van, hogy segítsük a ránk bízottakat abban, hogy ők is képesek legyenek rácsodálkozni erre a világra, képesek legyenek alázattal közelíteni felé, és aztán őrizték meg.

Köszönöm szépen a fórum vendégeinek a tartalmas gondolatokra inspiráló előadásokat, hozzászólásokat.

Köszönöm Önöknek, Hölgyeim és Uraim a figyelmüket, a részvételüket. Köszönöm, hogy eljöttek és aktívan részt vettek a mai munkánkban.

Zárszó

A fórum előadásának az anyagát ismét meg fogjuk jelentetni nyomtatásban, úgy mint tettük ezt eddig is. Kérem, hogy az előző előadásét vigyék magukkal, és mint a civil szervezetek képviselői, terjesszék ezeket.

Nagyon szépen köszönöm a szervezők és segítők munkáját. A Magyar Kereszténydemokrata Szövetség és a Barankovics Alapítvány támogatásával most is szívesen látjuk Önöket egy büfé ebédre. Használják ezt ki, keressék a lehetőséget, hogy szót válthassanak egymással és szót találjanak egymással.

Amikor a mai munkánkat szokásunkhoz híven imával zárjuk, azért imádkozunk a Megváltónk szavaival az Atyához, hogy erősítse meg felelősségérzetünket a teremtett világ iránt, adjon kegyelmet, hogy okosan ismerjük fel tennivalóinkat környezetünk érdekében, és adjon áldást erre a munkánkra.

Jegyzet

Jegyzet

Jegyzet

Jegyzet

Jegyzet

Jegyzet

Jegyzet

Jegyzet

Jegyzet

Jegyzet

